

**JUSTISDEPARTEMENTETS
ANSVAR FOR RUSPOLITIKK**

Vitne 1: Justis- og beredskapsdepartementet

Justisminister Emilie Enger Mehl (Sp)

Justis- og beredskapsdepartementet har vært informert om ruspolitikken problem med menneskerettigheter siden august 2009. Det var Roar Mikalsen, senere leder for AROD, som varslet om vilkårlig forfølgelse, men Justisminister Knut Storberget (Ap) gjorde ingenting. Heller ikke da Grete Faremo (Ap) tok over ministerposten i 2011 ble problemstillingen tatt på alvor. Departementet mottok 22. november 2011 dokumentasjon som viste at ledende autoriteter på rusfeltet støttet påstander om rettighetsbrudd. Professor i kriminologi Nils Christie mente at Mikalsen hadde gjort «et flott og klargjørende arbeid» og Ragnar Hauge, som ledet statens institutt for rusmiddelforskning fra 1975 til 1988, var «i store trekk enig». Hauge mente at problemstillingen, slik Mikalsen definerer den, «fremføres på en klar og overbevisende måte», men departementet avsto fra videre undersøkelser.

Den 30. mars 2012 mottok derfor departementet et nytt brev hvor manglende interesse for legalitetskontroll ble belyst. I brev til politiet hadde Mikalsen tilbudt oppklaring av grove narkotikaforbrytelser, forutsatt at politiet stilte seg bak prøvelsesretten, men etaten [ville](#) ikke høre om dette. Mikalsen mente politiet hadde en plikt til å etterforske lovbrudd og skrev derfor til Justisdepartementet. Han viste til viktigheten av at departementet tok lov og orden på alvor og forklarte at «om dere, på deres side, er interessert i å se nærmere på menneskerettighetenes relevans på det ruspolitiske området vil jeg, på min side, gjøre hva jeg kan for å få en anstendig rettsprosess rundt dette temaet i gang ved å påta meg ansvaret for befatning med rundt to tonn narkotiske stoffer». Mikalsen så dette som en gavepakke, men heller ikke Justisdepartementet ville vite mer.

Siden da har justisminister etter justisminister fått brev av Mikalsen og AROD. Justisminister Anders Anundsen (FrP) fikk dokumentert at internasjonale autoriteter som Douglas Husak, professor ved Rutgers universitet, var enig i påstandene om rettighetsbrudd, og mer enn 250 innsatte ved Halden og Ullersmo fengsel krevde at loven ble kvalitetssikret. Departementet

[fikk](#) fem spørsmål som måtte besvares om dette skulle gjøres, men Anundsen viste samme likegyldige holdning til lov og rett som han senere la for dagen i NRKs [Folkeopplysningen](#).

Slik fortsatte det. Heller ikke Justisminister Per Willy Amundsen [ville](#) høre om rettigheter, men med rusreformrapporten i 2019 fikk nasjonen påvist offentlig panikk, et fenomen som departementet var blitt gjort oppmerksom på 10 år tidligere.

Med rusreformrapporten fikk den rettighetsorienterte debatten derfor ny vind. Denne rapporten viste at den politiske prosessen hadde sviktet, og en håndfull organisasjoner [kontaktet](#) Helsedepartementet for avklaring av rettigheter. Helsedepartementet viste til Justis- og beredskapsdepartementet som rette instans, og Justisminister Monica Mæland ble [bedt](#) om å rydde opp i forholdet til grunnloven. Justisdepartementet ville ikke ha denne byrden, og [svarte](#) med å sende [ansvaret](#) tilbake til Helse, som heller ikke ville tenke på konstitusjonelle forpliktelser, og viste til Stortingets behandling.

Slik ble det sivile samfunns forsøk på å avklare rettigheter møtt med ansvarspulverisering, og AROD gikk den 11. september 2021 til sivil ulydighet for at domstolene skulle ta grep. Domstolene satte av tre dager til å avklare forbindelsen mellom ruspolitikken og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse, men påtalemyndigheten ville ikke at forsvaret skulle legge frem bevis. Rettsaken den 1. juni 2022 var en fadese hvor 200 års rettshistorie ble ugyldiggjort, og Høyesterett fulgte opp med å nekte anke uten forsvarlig begrunnelse.

Allikevel, i prinsippsspørsmål kan ikke domstolene avvise en anke uten at klagepunktene er imøtegått (Hansen v Norway). Forfulgte på rusfeltet har krav på en bedre begrunnelse enn at det er «klart at anken ikke kan føre frem», og behovet for rettssikring er opplagt. AROD brøt derfor gjennom varslede aksjoner terskelverdiene. Markeringer utenfor Stortinget og Riksadvokatens kontor minnet i 2022 og 2023 om ansvaret for rettssikkerhet, men tiltale ble ikke tatt ut, og 16. november 2023 mottok justisministeren cannabis i posten. Til sammen 200 gram cannabis ble delt ut til statsråden, statsministeren, og fagfolk som er posisjonert til å fremme rettssikkerhet på rusfeltet, og dette er utgangspunktet for rettsforhandlinger. AROD hevder at Justisdepartementet har sviktet sitt fagansvar for ruspolitikk siden Straffelovkommisjonen utgav sin rapport i 2002, og Justisminister Emilie Enger Mehl er innkalt for å klargjøre sikring av rettigheter.

Spørsmål til Justisminister Emilie Enger Mehl (Sp)

Justisdepartementet har siden 2002 fått faglige anbefalinger om avkriminalisering av bruk, samt redusering av strafferammer for mer alvorlige narkotikaforbrytelser, men av hensyn til «signaleffekten» og frykt for økt bruk har departementet motsatt seg dette. Nå er det, som rusreformrapporten viser, ingen forbindelse mellom straff og narkotikabruk. Tvert imot, mens gevinsten av straff er usikker, er omkostningene enorme, og det påhviler staten å vise en nytteeffekt. Hvordan vil ministeren si at departementet har ivaretatt fagansvaret på straffelovens område?

AROD hevder at Justisdepartementet har sviktet forpliktelsen til å forme ruspolitikken etter menneskerettighetene. I mars 2019 ble de internasjonale retningslinjene for rettigheter og ruspolitikk lagt frem. Retningslinjene støttes av Europarådets parlamentariske forsamling og fire FN-organer, og følgende står om retten til et effektivt middel:

Hver stat har plikt til å respektere og beskytte menneskerettighetene til alle personer innenfor sitt territorium og underlagt dets jurisdiksjon. (...) I samsvar med disse rettighetene bør statene: (1) Etablere hensiktsmessige, tilgjengelige og effektive juridiske, administrative og andre prosedyrer for å sikre en rettighetskompatibel implementering av enhver lov, politikk eller praksis knyttet til narkotika. (2) Sørge for at uavhengige og transparente juridiske mekanismer og prosedyrer er tilgjengelige, farbare og rimelige for enkeltpersoner og grupper for å fremsette formelle klager om påståtte menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. (3) Sikre uavhengige, upartiske, raske og grundige undersøkelser av påstander om brudd på menneskerettighetene i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. (4) Sørge for at de ansvarlige holdes ansvarlig for slike brudd i samsvar med strafferettslig, sivil, administrativ eller annen lov, etter behov. (5) Sørge for at tilstrekkelige, hensiktsmessige og effektive rettsmidler og midler for oppreisning er tilgjengelige, farbare og rimelige for alle individer og grupper hvis rettigheter har blitt funnet å bli krenket som følge av lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. Dette bør inkludere tilgjengelig informasjon om mekanismer og prosesser for å søke rettsmidler og oppreisning, og passende midler for å sikre rettidig håndheving av rettsmidler. (6) Ta effektive tiltak for å forhindre gjentakelse av menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll.

AROD hevder at Norge har et problem med punkt 3, 4, 5 og 6 fordi rusbrukere har forsøkt å klarlegge rettigheter siden 2008. Grunnlovens 89 gir domstolene «rett og plikt» til å kontrollere den politiske prosessen, men her i landet har ikke «uavhengige, upartiske, raske og grundige undersøkelser av påstander om menneskerettighetsbrudd i sammenheng med

lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll» blitt behandlet i samsvar med internasjonale standarder. I stedet har de forfulgte vært uten rettsvern i 15 år, og ni justisministre har ignorert kravet om at staten må demonstrere at tiltak er nødvendige for å nå målene de er ment for og at ikke mindre restriktive midler er tilgjengelig for å oppnå de samme målene.

Justisministeren viderefører tradisjonen med å støtte forbudet, men med tanke på at bevisbyrden ligger på staten, er det forsvarlig å snakke om rettigheter uten å vurdere et regulert marked? Kan lovgiver gå fra straff til sykeliggjøring av narkotikabruk uten å vektlegge menneskerettighetsprinsipper?

Straffelovkommisjonens rapport viste i 2002 at forbudet var uforenelig med strafferettens prinsipper. Burde ikke Stortinget eller regjeringen etter dette ha bestilt en ny utredning som vurderte et regulert marked målt opp mot et kriminelt marked og undersøkte om retten til frihet var tilstrekkelig vektlagt mot samfunnets behov for beskyttelse? Når Stortinget avviste Straffelovkommisjonens rapport, gjorde Justisdepartementet noe for å ankre ruspolitikken konstitusjonelt?

AROD mener at staten i 60 år har satt forskning og rettsprinsipper til side for å videreføre vilkårlig forfølgelse på rusfeltet. Burde Justisdepartementet underveis ha sørget for bedre faglig styring?

Det var ikke før 2018, nesten 20 år etter at Straffelovkommisjonen avsluttet sitt arbeid, at lovgiver måtte hankes med rettigheter. Det ble mer og mer opplagt at forbudet gjorde vondt verre, og internasjonale trender gjorde at rusreform meldte seg. Regjeringen ville fra straff til hjelp, og et nytt utvalg fikk i oppdrag å revurdere ruspolitikken. Rusreformutvalget ble et nytt nederlag for forbudet, men atter en gang svarte lovgiver med å avvise sitt eget bestillingsverk, og hva sier dette om den politiske prosessen? Burde ikke stortinget eller regjeringen, også denne gang, sørget for en ny utredning som vurderte et regulert marked målt opp mot et kriminelt og undersøkte om individets rett til frihet var tilstrekkelig vektlagt målt opp mot samfunnets behov for beskyttelse?

Justisdepartementet ble igjennom rusreformen informert om at politikerne ikke uten videre kan gå fra å kriminalisere til å sykeliggjøre rusbruk. Om vi ser tilbake, oppsto narkotikaloven som et resultat av en unntakstilstand hvor grunnlovens prinsipper ble satt til side for å beskytte samfunnet mot narkotika, og Rusreformrapporten er klar på at staten må forsvare straff. Fra et rettighetsperspektiv må mål og virkemidler ha et troverdig forhold og dersom mer skånsomme inngrep er bedre egnet, må de benyttes. Dette er ikke kontroversielt. Som Helsedepartementet uttalte i Prop 92 L (2020-2021), punkt 5.3:

Etter Grunnloven § 102 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 8 har enhver «rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.» Etter Grunnloven § 102 andre ledd skal «Statens myndigheter (skal)

sikre et vern om den personlige integritet.» Inngrep i retten til privatliv krever hjemmel i lov og må være «nødvendig i et demokratisk samfunn» for å fremme et legitimt formål, blant annet å forebygge uorden eller kriminalitet eller for å beskytte helse eller moral. Vilkåret om at tiltaket er nødvendig i et demokratisk samfunn innebærer at tiltaket må være egnet til å oppnå det aktuelle formålet og det må ikke være mer inngripende enn nødvendig. Videre må tiltaket være forholdsmessig, det vil si at belastningene med tiltaket må stå i et rimelig forhold til fordelene som oppnås. Tiltak for å forebygge og begrense skader som følge av bruk av narkotika må vurderes opp mot denne retten til respekt for privatlivet.

Helsedepartementet overførte ansvaret for menneskerettighetene til Justisdepartementet sommeren 2020, men Justis har ikke redegjort for hvorfor lærdommen fra alkoholpolitikken ikke overføres til andre rusmidler. I stedet, etter flere års taushet, forsvarte Justis- og beredskapsdepartementet straff i et [brev](#) datert 1. juli 2022 ved å vise til Høyesteretts dom av 8. april 2022, spesielt HR-2022-731-A. AROD har i [brev](#) og offentlig debatt imøtegått forsvaret av straff, men Justis har ikke svart.

Forsvaret har innkalt Nora Bergsjø, konstituert lovrådgiver i lovavdelingen for å si mer om hvorfor Justis ikke har noen kommentar. Vi får se om hun kan utype, men dette er status og vi må til [brev](#) av 1. juli for å forstå hvorfor Justis mener at menneskerettsbeskyttelse er mulig innenfor rammene av et forbud. Det er viktig at Justisministeren og domstolene kan stå inne for departementets forsvar av straff, så vi skal gjennomgå korrespondansen mellom Justis og AROD.

Justisdepartementets forsvar for straff

Når det gjelder forbud og menneskerettigheter, viser Justis- og beredskapsdepartementet til Høyesteretts dom av 8. april 2022. Justis hevder at «dommene kaster lys over spørsmålet om straff for narkotikaovertrедelser er i strid med menneskerettighetene», ettersom Høyesterett på spørsmål om domfellelse ville være i strid med bestemmelsene om respekt for privatlivet og familielivet i Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8, slik at den tiltalte måtte frifinnes, finner at «straff for befatning med narkotika forfølger generelt et legitimt formål».

Justisdepartementet hevder på grunnlag av dette at det er «på det rene at straff er i samsvar med loven», og det må ha vært en lettelse for regjeringen at landets øverste domstol kom til unnsetning. Vi husker fra NRKs folkeopplysningen i 2016 at Justisminister Amundsen brukte en upublisert oppgave fra en svensk medisinstudent for å forsvare politikken. Siden har rusreformutvalget bekreftet det manglende grunnlaget for straff, men Justisministeren vil ha forbud, og Høyesteretts dom blir brukt av Justis som en bekreftelse på at straff oppfyller et legitimt formål. Spørsmålet er om Høyesteretts dom speiler en verdig rettsprosess eller er resultat av offentlig panikk, og som vi skal se har Høyesterett gjort store feil.

I Prop. 92 L (2020–2021) fulgte departementet opp Rusreformutvalgets forslag ved å foreslå endringer i helse- og omsorgstjenesteloven, straffeloven, straffeprosessloven, politiloven, brukerromsloven og legemiddeloven. Departementet mente at straffansvaret for bruk av narkotika og erverv og innehav av en mindre mengde narkotika burde oppheves. Slik befatning med narkotika burde etter departementets syn møtes med tilbud om hjelp, ikke med straff, se punkt 6.4 på side 33–34. Det er etter departementets mening klart at straff ikke kan forsvares og at samtlige motforestillinger som er kommet inn gjennom høringene feiler. Kunne ikke Høyesterett med fordel ha sett til denne oppdaterte vurderingen enn Ot.prp.nr.22 (2008–2009)? Når et legitimt formål skal vurderes, er det ikke naturlig å vektlegge funnene fra omfattende utredninger mer enn grunne politiske motforestillinger?

At Høyesterett vektlegger to sider med politiske motforestillinger heller enn to omfattende utredninger som viser problemet med den politiske prosessen, er ikke dette et varsel om at noe er galt?

Høyesteretts vurdering bygger på Ot.prp. nr. 22 (2008–2009). I punkt 4.2.2.5 på side 93 fremheves skadevirkningene av narkotikabruk for brukernes familie og sosiale miljø, for samfunnets økonomi og for den generelle trygghet og fred. På side 94 påpeker departementet at kriminalisering er viktig av hensyn til allmennprevensjonen og for å markere grunnleggende verdier i samfunnet – og fordi vern om folkehelsen er et sentralt formål bak straffebestemmelsene om narkotikalovbrudd, mener Høyesterett at forbudet ikke strider med Grunnlov og menneskerettigheter. Domstolen ser vekk fra at Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) avviser et større faglig arbeid basert på grunne motforestillinger, og vi skal i det følgende se på hvordan Høyesterett mener at forbudet oppfyller et legitimt formål – selv om straff ikke kan forsvares og staten ikke har ivaretatt bevisbyrden.

Om vi ser på Høyesteretts redegjørelse avsnitt 38, vektlegges signaleffekten som tilstrekkelig god grunn til å se vekk fra kilder som Straffelovsrapporten og Prop. 92 L (2020–2021). Fordi et politisk flertall er bekymret for signaleffekten av en avkriminalisering, ser Høyesterett det «slik at kriminalisering av befatning med narkotika fortsatt har et legitimt formål». Men om utredninger i 20 år har avvist straff, og FN og stadig flere land legger til grunn at kuren er verre enn sykdommen, burde ikke domstolen vektlagt et større bilde?

Når Høyesterett konkluderer «at kriminalisering av befatning med narkotika fortsatt har et legitimt formål» viser dommen til side 7 i helse- og omsorgskomiteens innstilling til Stortinget¹, hvor medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, og Fremskrittspartiet går imot rusreform og forslaget om en generell avkriminalisering av narkotika. Det er verdt å

¹ Inst 612 L (2020–2021)

legge merke til at Høyesterett i denne forbindelse overser kognitiv dissonans, for når samtlige av komiteens medlemmer på side 1 er enige om at «Rusreformen er en erkjennelse av at rusproblematikk i hovedsak er en helseutfordring og med det et anliggende for helsetjenesten, og ikke for justissektoren», på hvilket grunnlag vil flertallet videreføre straff? Hvis rusproblematikk ikke er jussens område, på hvilket grunnlag opptar narkotikalovbrudd 40 prosent av lovbruddene som behandles av tingrettene?

Grunnlaget for straff, som Prop. 92 L (2020–2021) gjør klart, er ikke eksisterende. Vi skal se mer til det, men i lys av rusreformrapportens påvisning av offentlig panikk, samt at fagfolk i 40 år har påpekt sydebukkmekanismen som førende, hva er signaleffekten for lov og rett ved at Høyesterett baserer seg på kilder og metode som er uten troverdighet? Fremstår ikke Høyesteretts dom som et bestillingsverk fra forbudstilhengerne?

Det skal sies at dette var ikke første gangen Høyesterett ble bedt om å sikre ruspolitikken. Tre ganger siden 2010 har brukere gjort gjeldende grunnlovens beskyttelse, men tre ganger har Høyesterett avvist å avgjøre om forbudet oppfyller et legitimt formål. Til sammen har 9 Høyesterettsdommere beskyttet forbudet mot konstitusjonell kritikk, og er dette i tråd med ansvaret delegert av Grunnloven? Tillegges ikke domstolene den dømmende kompetanse, og skal ikke domstolene sikre individene deres rettigheter?

Domstolene skal beskytte minoriteter mot flertallsstyret. Både Straffelovkommisjonen, Rusreformutvalget, og Domstolskommisjonen la opp til slik beskyttelse, men vi har sett at Høyesterett i HR-2022-731-A vektlegger flertallsstyret på bekostning av sitt konstitusjonelle mandat. Hvordan er rettsikkerheten ivaretatt?

500.000 narkotikasaker har gått igjennom rettsapparatet siden 2010, og kunne samtlige ha vært unngått om ikke for Høyesteretts lojalitet til forbudet? Er det mulig at en riktig utført rettighetsanalyse kunne ha bekreftet påstander om rettighetsbrudd, og at Norge som nasjon kunne ha lagt bak seg et kollektivt traume?

Vi skal se mer til svakhetene ved Høyesteretts dom, men før HR-2022-731-A var alt Justis kunne vise til sin egen vurdering i Ot.prp.nr.22 (2008–2009). Høyesterett bygger på denne vurderingen når domstolen hevder at straff oppfyller et legitimt formål, og vi må til Ot.prp.nr.22 (2008–2009) for klarhet i feilen som Høyesterett begikk ved å stole på den politiske prosessen. På side 93 og 94 forklarer Justis hvorfor departementet ikke vil følge opp forslaget fra Straffelovkommisjonen om å avkriminalisere bruk av narkotika. Gode grunner må til for å avvise et fagpanel som brukte flere år på å vurdere grunnlaget for straff og som konkluderte med at det forelå usaklig forskjellsbehandling mellom brukere av lovlige og ulovlige stoffer. Allikevel, dette er Justisdepartementets vurdering:

Flertallet i Straffelovkommisjonen fremholder at siden bruk av alkohol og tobakk er straffri, bør også bruk av narkotika være straffri. Departementet deler ikke dette synet.

Som mindretallet i Straffelovkommisjonen mener departementet at selv om bruk av visse typer rusmidler er tillatt, er dette noe som snarere taler mot enn for å tillate flere skadelige stoffer.

Vi ser her at Justisdepartementet forkastet forslaget fra Straffelovkommisjonen fordi departementet ikke ville risikere større skade. Mener justisministeren at et forbud mot andre stoffer enn alkohol og tobakk gir en gevinst for folkehelsen? På eventuelt hvilket grunnlag?

Hensynet til folkehelse har vært sentralt i ruspolitikken. Justisdepartementet vektlegger dette i sin avvisning av Straffelovkommisjonens flertall og helse- og omsorgskomiteen gjorde det samme i sin innstilling til Rusreformen. Allikevel, vi må ikke glemme at forbudet begynte med en tilsidesettelse av konstitusjonelle prinsipper. Frykten for narkotika var stor og lovgiver antok i 1961, da FNs narkotikakonvensjon ble undertegnet, at verden ville bli narkotikafri innen 25 år. Slik gikk det ikke, og med tiden har det vist seg at forbudet ikke reduserer tilbud og etterspørsel. I stedet har organisert kriminalitet vokst frem, og jo mer energi staten bruker på narkotikabekjempelse desto mer stigma, kriminalitet, vold, frihetsberøvelse, sykelighet, og dødelighet har samfunnet fått tilbake. Dette har skjedd uten mye positivt å vise til, så hvordan kan forbudet forsvares målt opp mot kost-nytte hensyn?

Forsvaret takker for svar. Vi forstår at spørsmålet er vanskelig ettersom ingen utredning er gjort. Allikevel viser et oversiktsbilde at ruspolitikken ikke bare [koster](#) norske skattebetalere 6.5 milliarder kroner årlig, men at jo mer staten har kjempet en krig mot narkotika desto mer nød, lidelse og død får vi tilbake. Siden 1980-tallet har prisen målt i overdoser og frihetsberøvelse vært klar, og er disse pengene og maktmidlene godt brukt når stadig mer tyder på at inngrepene i privatliv har en høy pris og mindre inngripende tiltak er bedre egnet? På hvilket grunnlag er det nødvendig å utsette brukere og samfunn for kriminalisering? Hvorfor er det naturlig å forskjellsbehandle alkohol og andre stoffer?

Behovet for beskyttelse av barn og unge har alltid vært forbudstilhengernes mantra. At vi tillater ett skadelig rusmiddel, betyr ikke at det er lurt å slippe løs flere, er argumentet som Justiskomiteen og Justisdepartementet i 2009 brukte for å avvise Straffelovkommisjonens forslag om avkriminalisering. Argumentet går igjen i Arbeiderpartiets, Senterpartiets, og Fremskrittspartiets avvisning av Prop. 92 L (2020–2021), men enhver jurist vet at det er en uskyldspresumsjon i Grunnloven, så hva opprettholder skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer? På hvilket grunnlag snus bevisbyrden?

(Her vil ministeren mest sannsynlig svare «internasjonale forpliktelser», «beskyttelse av folkehelse», «spredningsfare», eller «signaleffekt».)

Justisministeren legger for dagen samme fordommer som bygde forbudet, og det er ikke bare statsråden som sliter med å forsvare skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer. Heller

ikke Høyesterett eller Justis har forklart hvorfor brukere av illegale stoffer må umyndiggjøres, og vi vet ikke hvorfor erkjennelsene fra alkoholpolitikken ikke kan overføres på andre stoffer. Alt vi vet er at Høyesterett og Justis er enige i at straff forfølger et legitimt formål, ved å vise til hverandres behandling, men *hvordan* forblir uforklart. Kan Justisministeren derfor si mer om hvorfor vi trenger et forbud for å hjelpe brukere av cannabis, men ikke et forbud for å begrense skadene som alkohol påfører samfunn og lokalmiljø? Hvorfor er slik forskjellsbehandling nødvendig i et moderne samfunn?

Justisministerens svar fremstår i konflikt med Prop. 92 L (2020–2021) og Rusreformutvalgets rapport som konkluderte med at straff for bruk ikke kan forsvares. Verken Høyesterett eller Justisdepartementet har vist at Rusreformutvalget eller Helse- og omsorgsdepartementet tar feil, og behandlingen av straffespørsmålet tilfredsstillende ikke kravene til kvalitetssikring på rusfeltet. Alt Høyesterett gjør i HR-2022-731-A er å vise til Justisdepartementets «samlede vurdering», men holder det å forsvare straff med å vise til behovet for «allmennprevensjon», «beskyttelse av folkehelse», eller «grunnleggende verdier»? Greit nok at forbudet *søker* å oppnå et legitimt formål, men må det ikke også oppfylle det?

Stadig flere, inkludert Rusreformutvalget, hevder at forbudet ikke har redusert tilbud eller etterspørsel, men ført til økt kriminalitet, stigmatisering, frihetsberøvelse, sykkelighet og dødelighet, uten mye positivt å vise til. Hvis dette er tilfelle, har ikke ruspolitikken et problem? Før Justisdepartementet eller Høyesterett avgjør spørsmålet om legitimt formål, må det ikke avklares om straff har sikret folkehelsen eller ytterligere redusert livskvaliteten for alle involverte?

Det er sikker rett i spørsmål om tvang og frihetsberøvelse at det ikke anses tilstrekkelig at inngrepet kan forsvares etter tillatte formål. Inngrepet må også bevises å ha vært «helt nødvendig», og Jusprofessor Jørgen Aall sier om nødvendighetsvurderingen at det må være «et presserende samfunnsmessig behov for inngrepet og dessuten at det står i forhold til formålet»² I den grad kuren er verre enn sykdommen, kan straff forfølge et legitimt formål?

Høyesterett bekrefter i HR-2022-731-A at narkotikaloven søker å oppnå et legitimt formål, som er åpenbart, men om et kriminelt marked fremmer folkehelsen mer enn et regulert marked er tvilsomt. Riksadvokaten har forlatt et rusfritt ideal til fordel for mer rasjonelle hensyn, og internasjonalt ser vi en bevegelse mot statlig kontroll av cannabismarkedet, nettopp fordi forbudet har skapt store problemer og liten gevinst. Status i dette større bildet

² AALL, RETTSSTAT OG MENNESKERETTIGHETER (2008) 128

er at Norge må revurdere konstitusjonelle forpliktelser, så gjør Justis lurt i å bygge autoritet på Høyesteretts dom?

Vi har sett at heller enn å vektlegge to større utredninger som avviser kriminalisering på rusfeltet, tar Høyesterett politikernes visdom for gitt. Dette til tross for at begge kommisjonene viste problemet med den politiske prosessen og at Straffelovkommisjonen oppfordret til mer inngående domstolskontroll. Det følger at i den grad HR-2022-731-A brukes til å forsvare straff risikerer man å videreføre fordømmene som bygde loven, så hva mener statsråden om en slik plattform for straff? Kan det faglige ansvaret for straffelovens §§ 231 og 232 være ivaretatt?

Status er at fremfor å vektlegge 20 år med utredninger som avviser straff, aksepterer Høyesterett forsikringen fra Justis om at loven står på solid grunn. Derfra, ved å bruke HR-2022-731-A til å forsvare forbudet, viderefører Justis fordømmene som bygde loven, men burde Høyesterett ha vektlagt «lovdiversignalene ved reaksjonsfastsettelsen» når offentlig panikk er dokumentert? Etter at arbeider som Straffelovkommisjonen, Rusreformrapporten, og Riksadvokatens undersøkelse i mindre narkotikasaker tydeliggjorde et problem mellom Grunnloven og flertallsstyret, burde ikke Høyesterett gjort sin analyse på et prinsipielt fundament?

Ingen uavhengig eller kompetent domstol ville brukt politikernes signal som et kompass for menneskerettighetsanalyse. I stedet viser Høyesterett dårlig dømmekraft i sin lojalitet med det politiske flertallet. Som forsvaret vil vise, er det en sammenheng mellom offentlig panikk og menneskerettighetsbrudd. I den grad panikk har formet politikk, vil ikke autonomi, likhet, forholdsmessighet og uskyldspresumsjon være vektlagt, og samfunnet vil lide under et overdrevent straffe- og kontrollapparat.

Det er dette forsvaret mener er situasjonen, og hadde Høyesterett gjort en analyse basert på menneskerettighetsprinsipper ville avstanden mellom forbudet og Grunnloven vært klar. I stedet, ved å vektlegge Arbeiderpartiets, Senterpartiets, og Fremskrittspartiets avvisning av rusreformen, viderefører Høyesterett offentlig panikk og de forfulgte forblir uten effektivt rettsmiddel. Så hva tenker Justisministeren om Høyesteretts tilnærming? Når rettigheter behandles, bør retten undersøke om grunnlaget for forfølgelse holder mål eller lytte til et politisk flertall som straffer på tilbakeviste premisser? Er menneskerettigheter underlagt flertallets diktatur, eller den kraft som skal ta oppgjør med totalitære tendenser?

Det er verdt å merke seg at slik Høyesteretts rettighetssikring fungerer, kan ikke rettigheter trygges før ti representanter på Stortinget får bedre dømmekraft. I den grad ti politikere fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, eller Fremskrittspartiet tar til fornuft, vil det bli politisk flertall

for rusreform og Høyesterett kan konkludere at forbudet ikke lenger oppfyller et legitimt formål. Men hva med retten til effektivt rettsmiddel? Skal de undertrykte være avhengige av at kollektive psykoser går over av seg selv, eller har domstolene plikt til å beskytte forfulgte grupperinger?

Grunnlovslæren er klar på at Høyesterett svikter ved å la lovgiver definere utkommet av rettighetsanalyser. I den grad domstolen ikke beskytter marginaliserte grupperinger forlates rettsstatens prinsipper, så er Justisministeren bekymret? Kan vilkårlig forfølgelse videreføres fordi rettsstatsprinsipper ikke anerkjennes?

Etter Høyesteretts dom, og Justisdepartementets motvilje mot å følge opp korrespondanse med ARÖD, er departementets drøfting i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) basis for straff. I den grad dette forsvaret ikke holder, vil manglende grunnlag for forbud avklares, og departementets behandling er lite betryggende. I Ot.prp.nr.22 (2008–2009) forklarer Justisdepartementet at «de narkotiske stoffer står . . . i en annen historisk og kulturell stilling», men mener Justisministeren at kultur er grunn til å straffe?

Kultur er ikke tilstrekkelig grunn til å holde på straff. I så fall ville det ikke vært mulig å kritisere totalitære regimer, og menneskerettighetene krever en bedre begrunnelse. Vi må derfor lete etter andre grunner, og Justisdepartementet viser til signaleffekten:

Departementet legger . . . betydelig vekt på at avkriminalisering vil gi et uheldig signal overfor unge personer i en valgsituasjon. En avkriminalisering kan oppfattes slik at narkotikabruk ikke lenger anses som skadelig eller farlig, jf. Ot.prp.nr.90 (2003–2004) side 89. Et slikt signal er uheldig når handlingen fortsatt anses som uønsket.

Forsvaret spør derfor Justisministeren: Om en handling er uønsket, må den kriminaliseres? Må staten kriminalisere røyking, overspising, pornotitting, og mangel på sannferdighet for at folk skal skjønne at bedre vaner er foretrukket? Er mangel på kriminalisering av slik atferd et tegn på at staten oppfordrer til destruktive livsmønstre eller et tegn på at viktige grenser mellom individ og stat respekteres?

Departementets vektlegging av signaleffekten er ankret i Ot.prp.nr.90 (2003–2004), men etter NOU 2019:26 har videreføring av straff en tvilsom normdannende status. Rusrapporten viser at offentlig panikk har formet politikken, at forbud må forsvares, og at grunnlaget for straff etter en omfattende gjennomgang ikke holder mål. Utredningen er det mest grundige arbeidet som er gjort av norske myndigheter og finner ingen forbindelse mellom straff og narkotikabruk:

Etter utvalgets vurdering gir den beste tilgjengelige kunnskapen et nokså klart grunnlag for å konstatere at kriminalisering av bruk av narkotika har utilsiktede

negative virkninger. Samtidig synes det ikke å være godt empirisk belegg for en eventuell preventiv effekt av straffleggingen, i hvert fall ikke en effekt det ikke er grunn til å tro kan oppnås gjennom bruk av alternative virkemidler. Etter dette kan utvalget ikke se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt. (s. 30)

Det er altså sannsynlig at forbudet signaliserer byråkratisk overformynderi og at borgere bør ta ansvar for egen rusbruk. Justisdepartementet og Rusreformutvalget er uenige i om statens innsats for folkehelsen gjør mer skade enn nytte, men en ting er sikkert: I den grad politikken bygger på feil premisser, signaliserer forbud det motsatte av hva Stortinget, regjeringen og Justisdepartementet ønsker. I stedet for å beskytte samfunnet vil myndighetene opprettholde en destruktiv syklus, og er dette i tråd med lovens intensjon?

AROD mener at integritet er en nøkkel hvis samfunnet skal bygge bro over avstanden mellom teori og praksis. Verdiene, idealene, og prinsippene som følger av vår grunnlovsarv er et kompass som viser vei ut av totalitære farvann og det er vanskelig å se at Justis er tjent med dagens situasjon. Vi spør derfor, hva slags «signal» sender en politikk som kriminaliserer uproblematisk narkotikabruk, gjør narkotikabruk farligere enn nødvendig, og straffer selgere av mindre farlige stoffer enn det staten selv distribuerer?

Tradisjonelt er å straffe folk for atferd som er mindre skadelig enn lovlig regulert atferd et tegn på religiøs fanatisme mer enn fornuftsbasert bekymring, så kan ministeren forklare hvordan ruspolitikken er forskjellig fra tidligere tiders vilkårlige forfølgelse?

Hvordan avgjør ulike stoffmengder om brukere skal sykeliggjøres eller demoniseres, og når spredningsfaren ikke er større enn for alkohol, hvordan rettfærdiggjøre straff opp til 21 år?

Fordi skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer er kulturelt, og ikke basert på fornuft, er dette spørsmålet umulig å svare på. Det kommer derfor ikke som en overraskelse at verken Justis eller Høyesteretts behandling gir svar. Høyesteretts vurdering av likhetsprinsippet viser til Stortingets behandling av rusreformen, hvor problemstillingen ble ignorert, og domstolen belyser ikke forskjellsbehandlingen mellom brukere av lovlige og ulovlige stoffer. Heller ikke Justisdepartementets samlede vurdering i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) er tilfredsstillende. Vi vet bare, ut fra denne, at «noe» taler imot likebehandling, og at «Departementet er enig med Forbundet Mot Rusgift i at samfunnets behov for beskyttelse mot en stadig større narkotikatrafikk, medfølgende sosiale problemer, vinningskriminalitet og utrygghet, med styrke taler for fortsatt å oppstille straff».

Vi ser her at departementet bruker problemene som følger med et forbud til å begrunne straff på rusfeltet. Synes Justisministeren at dette er fornuftig?

Andre steder i verden er narkotikahandelens forbindelse til kriminelle organisasjoner, medfølgende sosiale problemer, vinningskriminalitet, og utrygghet årsaken til at stadig flere statsledere ønsker å regulere narkotikamarkedet. I september 2022 [omtalte](#) Colombias president forbudet som «et folkemord» og sa til FN at «demokratiet vil dø» om ikke staten tar kontroll over markedet, så Justisdepartementets bedømmelse er mildt sagt omstridt.

Justis begrunner sin vurdering med «at Sanksjonsutvalget i NOU 2003: 15 side 268 – 269 legger til grunn at befatning med narkotika – bruk og besittelse – er en så alvorlig overtredelse at kvalifikasjonskravet for å ta i bruk straff er oppfylt», men departementet bør ikke vektlegge denne rapporten. Siden NOU 2003: 15 har NOU 2019: 26 konkludert med det motsatte på et langt bedre grunnlag, og ifølge Rusreformutvalget kan selv «innføringen av straffelignende administrative gebyrer etter omstendighetene komme til å stå i et motsetningsforhold til innbyggernes rett til privatliv mv. og retten til helse». (s. 176)

Om dette er uforholdsmessig, hva med dagens strafferammer? Hvorfor er en selger til større last enn en bruker?

Det er vanligvis slik at tilrettelegging for bruk tillegges mindre last enn bruken selv. For alkohol, for eksempel, er det sosialt nedsett å misbruke men ikke å selge alkohol. Hvorfor er det annerledes for illegale stoffer? Om belastningsprinsippet vektlegges, burde ikke misbrukere være mer uglesett enn rekreasjonsbrukere og selgere? Hvorfor er det én tankegang for alkohol og en helt annen for illegale stoffer?

Flere grunnlovsdomstoler har ankret retten til cannabisbruk i selvbestemmelse, og om det er gode nok grunner til å velge, hvorfor blande statens maktapparat inn i rusbruk? Kan Justisministeren si noe om dette som ikke er overførbart på alkohol?

Forbudstilhengere besvarer gjerne dette spørsmålet med å forklare at det er forskjell på rusmidler og at bruk ikke er uproblematisk. Likevel er alkohol ifølge [uavhengige](#) forskere det verste av alle rusmidler, så hvorfor skal brukere risikere straff og problemene som følger av et illegalt marked? Kan forbudet forsvares når det gjør verden farligere for individer og samfunn og rusreformutvalget «ikke kan se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt»?

Forsvaret forstår at et godt svar er vanskelig, men slike spørsmål avklarer rettigheter og vern av minoriteter er en grunnleggende del av statens ansvarsoppgaver. Straffelovkommisjonen la til rette for slik beskyttelse i 2002, men Justis mente i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) at flertallet anla «en for snever forståelse av skadefølgeprinsippet» ved kun å vektlegge de «direkte skadevirkningene» overfor brukerne.

Justisdepartementet har et problem med slik argumentasjon fordi det samme er tilfellet for alkoholbruk, overspising, abort, og motorsykkeltkjøring: i den grad slike aktiviteter øker i

omfang vil skade medfølge, så på hvilket grunnlag forbeholdes slik logikk for illegale stoffer spesielt? Om for eksempel kvinners råderett over egen kropp veier så tungt at ikke ektemann, barn, familie, eller samfunn har noe å si på en beslutning om abort, hvordan nekte selvbestemmelse i spørsmål om rusbruk?

Å kaste usikkerhet på fremtiden har vært en strategi som har hjulpet forbudstilhengerne å motstå liberalisering av ruspolitikken. I 60 år har straffens entusiaster brukt skadene fra forbudspolitikken som et argument for at mindre inngripende tiltak ikke holder, men er ikke dette å unndra seg kravet fra bevisbyrden?

Det er ikke uten grunn at AROD holder departementet ansvarlig for vilkårlig forfølgelse. I 60 år har det vært økende splid mellom fagfolk og politikere, og departementet har valgt feil side. Vi ser dette på Straffelovkommisjonens arbeid. NOU [2002: 04](#) viste ikke bare at forbud var uforenelig med strafferettens prinsipper, men betvilte politikernes kompass:

Det kan (...) se ut til at lovgiver i mange sammenhenger har hatt en for optimistisk tro på hva som kan oppnås med straff. I mange tilfeller kan det se ut til å ha vært en kort vei fra en handlingstype har vært mislikt av de styrende myndigheter, til den har blitt belagt med straff. Forholdet mellom straffens nyttevirksomheter og omkostninger har ikke alltid blitt tilstrekkelig vurdert i denne sammenhengen. ([4.2.3.4](#))

Straffelovkommisjonens kritikk styrkes av Rusreformutvalget som påpeker det samme. NOU 2019: 26 sier dette om den politiske behandlingen av Straffelovkommisjonens rapport:

Avgjørende argumenter for departementets beslutning om ikke å ta til følge forslaget om avkriminalisering synes dermed å ha vært at strafflegging markerer at narkotika er uønsket i samfunnet, og at strafflegging for innbyggerne, særlig unge, til å avstå fra å eksperimentere med narkotika. Hvorvidt det fantes empirisk bevis for at bruk av straff faktisk hadde hatt en preventiv effekt, og om avskrekking hadde vært et virkningsfullt virkemiddel for å redusere rusmiddelbruk blant unge, ble ikke drøftet i denne forbindelse. (s. 53)

Dermed bør det være klart at Justisdepartementet i 20 år har sviktet sitt faglige ansvar. Assistert av Høyesterett og overfladiske resonnementer har Justisdepartementet prioritert politisk manøvrering over menneskerettslige hensyn og latt offentlig panikk fortsette. Dette fenomenet innebærer ikke bare en avstand mellom teori og praksis, men at avstanden ikke tas tak i på grunn av systemsvikt. Vi skal se mer til hvordan Rolleforståelsesutvalget i 2023 bekreftet at ukultur videreføres fordi rettighetsjussen ikke respekteres, og realiteten er at Justisdepartementet viderefører straff på tilbakeviste premisser. Ikke bare brukes «kultur» flere ganger for å rettfærdiggjøre diskriminering, men departementets vurdering viser en utdatert holdning til straff. Som departementet anfører i Ot.prp.nr.22 (2008–2009):

Det er ikke bare tale om straffens avskrekkende funksjon. Kriminaliseringen av narkotikabruk er etter departementets oppfatning også viktig for å markere grunnleggende verdier i samfunnet. Straffen utgjør slik sett et viktig element i den pedagogiske påvirkning som samfunnet ellers står for, for eksempel i hjem og skole.

Dette er hva vi sitter igjen med når Justis sitt forsvar av straff er gjennomgått. Justis- og beredskapsdepartementet viser til forbud og straff som nødvendig for vern av samfunnets moral, men representerer dette verdier som Justisministeren vil formidle?

Her spørsmål 1 eller 2 ut fra svar avgitt.

- (1) Det er godt å se at Justisministeren er mindre sikker i sitt forsvar for straff. Troen på voldens oppdragende effekt er for lengst utgått på dato i psykologien, kriminologien, og rettsosologien, og vi går ut ifra at Justisministeren og ansatte i departementet ikke bruker slike virkemidler mot egne barn. I ruspolitikken forstår stadig flere at straff skader, så fortjener ikke Norge et rettssystem som tar konsekvensene?
- (2) Det er påfallende hvor vanskelig det er for Justisministeren å revurdere sin posisjon. Likevel er troen på voldens oppdragende effekt for lengst gått ut på dato i psykologien, kriminologien, og rettsosologien, og vi går ut ifra at Justisministeren ikke bruker slike virkemidler mot egne barn. I ruspolitikken er det opplagt at straff skader, så fortjener ikke Norge en justisminister som tar konsekvensene?

Ruspolitikk og rettigheter

Etter å ha gjennomgått Justisdepartementets forsvar for straff, retter vi oppmerksomheten mot statens manglende vilje til å bygge ruspolitikken på konstitusjonelle prinsipper. Paul Hunt, FNs tidligere spesialrapportør for retten til høyest oppnåelige helsestandard, sa en gang at de internasjonale narkotikakontroll- og menneskerettighetssystemene eksisterer i parallelle universer. En konvergens av de to universene er i gang, og FN går stadig lenger i retning av et regulert marked. Som Volker Türk, FNs menneskerettighetskommisær, [uttalte](#) den 5. februar 2024:

To turn an economy away from the cultivation of illicit crops, it is important that communities – including farmers, women and Indigenous Peoples – are meaningfully consulted on options for alternative livelihoods. We also need measures that can take control of illegal drug markets, such as responsible regulation that can eliminate profits from illegal trafficking, criminality and violence.

Med tanke på at verdenssamfunnet går i retning av regulering for å innfri folkerettslige forpliktelser, mens regjeringens Rushåndhevingsutvalg vil gå andre veien, er Norges status som rettsstat truet?

Om vi ser på den politiske prosessen, var Rusreformutvalgets mandat å vurdere menneskerettighetenes forhold til den foreslåtte lovgivningen. Den foreslåtte loven innebar straff for alt over brukerdoser og jurister vet at det er en uskyldspresumsjon i Grunnloven. Betyr ikke dette at forbudet må kvalitetssikres? Om staten har bevisbyrden, gir det mening å snakke om menneskerettigheter uten å vurdere et regulert marked?

Den norske regjeringen sidestiller forbud med solidaritet i praksis, men vi snakker mer sannsynlig om byråkratisk vanstyre av uvanlig destruktiv karakter. Det er derfor Rusreformrapporten var nedslående for lovgiver, og både Oslo-politiet og Oslo Statsadvokatembetes innspill til Rushåndhevingsutvalget er på linje med AROD. Statsadvokatene [erkjenner](#) at dagens situasjon innebærer krevende regler å håndtere. De ber utvalget derfor klargjøre om politiet skal etterforske og avdekke bruk av narkotika eller ikke, hvilket innebærer en rettighetsanalyse. Også Oslo politidistrikt støtter avklaring fordi dagens rettstilstand gjør det vanskelig å likebehandle saker. Politiet ber [derfor](#) utvalget ta «stilling om likhetsprinsippet også tilsier en kraftig reduksjon i straffenivået for rekreasjonsbrukerne», og om svaret er negativt vil politiet at utvalget tar «stilling til om forskjellsbehandlingen reelt sett er forholdsmessig», hvilket innebærer en rettighetsanalyse som veier individets rett til frihet mot samfunnets behov for beskyttelse.

Det er altså klart at Justisdepartementets og Høyesteretts behandling av rettigheter ikke er egnet til å trygge politi- og påtalemyndighet. Det tvilsomme fundamentet for straff skaper usikkerhet og ordensmakten ber om at forholdet til Grunnloven klarlegges. Spørsmålet er avgjørende for en helhetlig rusreform, hvilket Hurdalsplattformen er helt tydelig på at regjeringen skal legge fram, så hvordan sikrer Rushåndhevingsutvalget rettigheter? Er ikke dette utvalget opprettet for å glatte over samtlige mangler og holde på skylapper?

Justisministeren har undergravd Rusreformutvalget og i [representantforslag](#) trukket i tvil utvalgets konklusjon at avkriminalisering neppe vil påvirke bruken av rusmidler i samfunnet. Ministeren viser til at «Folkehelseinstituttet i sin høringsuttalelse har påpekt at det ikke er et solid forskningsmessig belegg for en slik påstand», men problemet er at FHI, som Sosiologiprofessor Willy Pedersen og [andre](#) forskere har påpekt, snur bevisbyrden. Som jurist og justisminister, hvorfor ikke respektere uskyldspresumsjonen? Hvorfor bruke tvil som forskning for å rettferdiggjøre straff? Om forbudet ikke har livets rett, hvorfor ikke følge fagfelt og rettsprinsipper?

Frihets- og uskyldspresumsjonen er to sider av samme sak og en del av rettsstaten. Fordi lovgiver på 1960-tallet antok at narkotika ville ødelegge samfunnet, tok Stortinget for gitt at prinsippene som bygger rettsstaten måtte vike, men vi ser i Prop 92 L (2020-2021) at Helse-

og omsorgsdepartementet aksepterer Rusreformutvalgets rapport. I punkt 6.3.2 vurderes grunnlaget for straff:

Mange av høringsinstansene uttaler seg om utvalgets prinsipielle vurdering av at straff ikke kan forsvares, blant annet utfra en vurdering av at straffetruelsen ikke er egnet til å forebygge og redusere narkotikabruk i samfunnet. Flere kommenterer også utvalgets konklusjon om at det ikke foreligger kunnskapsgrunnlag som tilsier at straffetruelsene for bruk og besittelse av narkotika til egen bruk, har den allmennpreventive og individualpreventive effekt som må ligge til grunn for at en handling skal kriminaliseres. Også det forhold at utvalget ikke fant empiri som tilsier at bruken av narkotika i befolkningen vil øke som følge av å oppheve straffeansvaret alene, blir kommentert av noen instanser. Riksadvokaten er en av høringsinstansene som på dette grunnlaget mener at straff ikke er tilstrekkelig begrunnet. Spesielt for etablerte rusbrukere fremstår straff som uegnet, og Riksadvokaten uttaler om dette:

For en rekke rusmisbrukere har de allmennpreventive hensyn blitt vektet for tungt i forhold til straffens negative virkninger for den enkelte. Riksadvokaten slutter seg derfor til at straff ikke er tilstrekkelig begrunnet for mange av disse, nyttevirkningene av straff er ikke større enn skadevirkningene. Samfunnet bør derfor møte mange av de rusavhengige på en annen måte enn i dag. (...) Vi står med andre ord i dag i den situasjon at bruk av straff prinsipielt er vanskelig å forsvare, og i tillegg har en meget variabel og usikker virkning. Strafferetten kan vanskelig operere med en straffetrussel for noen, men ikke alle, for samme type handling. Strafferettsapparatet er derfor lite ønskelig å benytte, og for manges del lite egnet, for å motvirke uønsket rusatferd.

På grunnlag av slike innspill legger Helsedepartementet i Prop 92 L (2020-2021) «til grunn at man kan oppnå bedre effekt ved å bruke helse- og sosialfaglig metodikk enn straffetrussel for å forebygge og begrense narkotikabruk.» Flere høringsinstanser var imot fordi de mente at straff har en nytteeffekt som overgår ulempene, men Helsedepartementets vurdering er at «kunnskapsgrunnlaget for at fortsatt straffeforfølgelse av bruk m.m. av narkotika bidrar til å redusere narkotikabruken, eller til å holde bruken fortsatt lav i befolkningen, er usikkert.»

Forsvaret spør derfor: Dersom det etter 60 år med forbud ikke eksisterer bevis for at straff virker, innebærer ikke dette at retten til selvbestemmelse må vurderes?

I hvilken grad selvbestemmelse må vektlegges avhenger av hvor farlig «narkotika» er og hvor godt forbudet beskytter mot problemer. Fiendebildet må med andre ord revurderes. I den grad rusmidler tilbyr positive opplevelser, må autonomi anerkjennes, og Riksadvokaten har notert seg forskjellsbehandlingen i ruspolitikken. I sitt høringssvar til Rusreformutvalget reflekterer han ikke bare over tvilsom dobbeltmoral, men over mangel på bevis for at straff virker:

Utredningen viser i stor grad til forskning, hvilket er prisverdig. Det er ikke lett å finne forskningsmessige motargumenter, rett og slett fordi relevant forskning ikke finnes. Virkningen av straff og straffetruer har vi eksempelvis lite eksakt kunnskap om. Mye bygger på alminnelige betraktninger, erfaringer og «sunn fornuft».

Det er derfor klart at straff er uten grunnlag. Alle argumentene for straff er redusert til personlig bekymring (eller et ønske om å beholde uforholdsmessige maktmidler), og derfra tilsidesettes Grunnloven. Videre ser forbudstilhengerne bort fra et misforhold mellom mål og midler, og terskelverdier bevarer en blindsoner slik at forbudet kan fortsette.

Så la oss snakke om terskelverdiene. Lovgiver og Høyesterett bruker dette for å skille mellom kjøp og salg, hvilket fungerer dårlig. Ett gram cannabis kan jo deles like mye som 20 gram kan røykes alene, og problemet med vilkårlig forfølgelse fortsetter. Vi skal se mer til det, men om tilbud og etterspørsel ikke vris til en offer- og overgriperkontekst, hvorfor skille kjøp fra salg? Hvordan avgjør ett eller hundre gram om brukere sykeliggjøres eller demoniseres?

«Signaleffekt» rettfærdiggjør forbud og «spredningsfare» forsvaret terskelverdier. Til tross for dette har ingen forklart hvordan retten til liv, frihet, og jakten på lykke oppheves ved besittelse av forskjellige mengder stoffer, og om spredning av cannabis er en mindre risiko for samfunnet enn spredning av alkohol, hvordan rettfærdiggjøres lovens strengeste straff?

Mye tyder på at lovgiver er i utakt med folket. NRK hadde høsten 2022 en [undersøkelse](#) hvor over 5000 mennesker deltok, og 90 prosent foretrakk et regulert marked. Som vi har sett er det gode grunner for regulering, men lovgiver vil ikke revurdere. Offentlig panikk definerer i stedet den politiske prosessen, og terskelverdier ble fastsatt av Høyesterett i 2021 for å gi lovgivers signaler rettslig vekt.

Til tross for dette har ingen forklart hvordan ulike stoffmengder avgjør om brukere skal sykeliggjøres eller demoniseres og både «signaleffekt» og «spredningsfare» forblir svak begrunnelse for straff, uten empiri. Vi har sett at Justisministeren ikke kan forklare forskjellsbehandlingen på rusfeltet, og det skal ikke mye til for å innse at terskelverdier er ubrukelige retningsanvisere for straff. Hva er da poenget? Er terskelverdier et resultat av manglende vilje til selvinnsikt? Er terskelverdiens reelle nytte at de gir forbudstilhengere et grunnlag for å leve uten skam i en brytningstid?

Dette ser ut til å være tilfelle. Terskelverdiene har vist seg uten et prinsipielt fundament og Høyesterett har brukt signaler fra lovgiver for en grense som fritar for straff: ettersom avkriminaliseringen går fremover – og lovgivers signal modnes – kan grensen forventes å bli hevet til siste forbudstilhenger har dødd og verden kan tilpasse seg en mer helhetlig standard for menneskerettigheter. På denne måten kan de ansvarlige se vekk fra parallellen til tidligere totalitære eksperimenter, men er dette en gyldig løsning? Er ikke det å la ofrene bære undertrykkernes byrde?

Forbudstilhengere setter ikke pris på rettighetsparadigmet fordi de har vridd tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst. Slik blir brukere umyndiggjort og selgere demonisert. Men er det ikke den samme lov om tilbud og etterspørsel og samme varierende bruksmønstrene for lovlige og ulovlige stoffer?

Hvis det er samme lov om tilbud og etterspørsel og samme varierende brukermønstrene involvert, er det riktig å se rusmarkedet i en offer- og overgriperkontekst? Avslører ikke dette en blindsoner som bør belyses?

Hvorfor gå bort fra det tradisjonelle målet om skyld? Normalt, det være seg kniver, økser, eksplosiver eller lovlige rusmidler, er sosial ringeakt og moralsk klanderverdighet forbeholdt de som misbruker et produkt, ikke de som tjener på salget: Hvorfor har en cannabisselger mer skyld enn en misbruker? Hvorfor fortjener narkotikaselgere verre straffer enn mordere og folk som voldtar barn?

Mens lovgiver og politi tidligere fremstilte all bruk av illegale stoffer som misbruk er det få som gjør det samme i dag og forskning tyder på at det er samme varierende brukermønstre som for alkohol. Men om ikke all bruk er misbruk, hvorfor vris tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst? Hvorfor er narkotikaselgerne så ille?

Forbudstilhengere kan vanskelig svare på dette spørsmålet ettersom tyranni og autonomi er motsetninger i et meningsbærende univers. Vi vet at brukere heller vil ha med selgere å gjøre enn politiet og mens selgere har tilbudt en vare det er gode nok grunner til å bruke, har politiet tilbudt umyndiggjøring, tvang, og frihetsberøvelse. Hvis menneskerettighetene beskytter bruk, som stadig flere domstoler hevder, har ikke politiet et større etisk problem enn selgere? Har ikke de som ledet an i utryddelsen mer å svare for?

Spørsmålet berører forbudets kjerne, moralen som forsvarer forfølgelse. Som Riksadvokaten erkjente i sin høringsuttalelse er forskjellsbehandlingen av rusbrukere et paradoks, hvilket sliter på lovens autoritet: Kan ideen om god og dårlig moral være snudd på hodet? Kan det være årsaken til at panikk videreføres, og kan prinsipiell tenkning helbrede samfunnet?

Poenget med ruspolitikken, bare ikke uttalt, er å gjøre rusbruk så farlig som mulig. All bruk betraktes som misbruk, det er ingen kvalitetssikring, og jo verre brukerne har det desto mindre lukrativt er det for andre å bli «narkomane». Forbudstilhengerne satser derfor på straff for å holde rusbruk nede, men kan folk ha tillit til den politiske prosessen? Om ikke skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer er rasjonelt, kan borgere lære annet av ruspolitikken enn å gjennomskue hykleri?

Politiets [innbyggerundersøkelse](#) viser at av 100 spurte, har 72 tillit til politiet. Politidirektøren er fornøyd, men kritikere [mener](#) at hvis bare de med erfaring hadde blitt spurt så hadde tillitten vært lik null. Tenker Justisministeren at narkotikalovgivningen har styrket tilliten til politiet eller svekket den?

Politiets innbyggerundersøkelse bekrefter at tilliten er dalende ut ifra hvor mye kontakt man har med etaten. Andelen er lavest blant de som har opplevd uønsket deling av bilder/videoer (39 prosent), utpressing (43 prosent) og seksuelle overgrep/krenkelser (43 prosent). 47 prosent av de som har blitt utsatt for voldtekt mener de ble tatt på alvor, men hvor stor prosent av narkotikabrukere opplever det samme? Hvor mange er takknemlige for politiet? Hvor mange opplever politiets verktøy som nødvendige og forholdsmessige?

Samtlige brukere som forsvaret har vært i kontakt med hevder at politiets innsats gjør vondt verre. Dette er forenelig med all samlet innsikt som tar samfunnet vekk fra straff. FN og Europarådet vil avslutte narkotikakrigen, men Senterpartiet vil gi politiet mer maktmidler og snakker om forebygging. Hva ligger i dette begrepet og hvordan gjør politiets aksjoner på rusfeltet verden til et bedre sted?

Hva tyder på at lovgiver vet bedre i spørsmål om rusbruk enn den enkelte borger? Har ikke lovgiverne flere ganger sett vekk fra ekspertutvalg for å videreføre politikk på tilbakeviste premisser? Viste ikke pandemihåndteringen i 2021-23 hvor lett frihetsrettigheter forkastes og hvor ivrig totalitære løsninger omfavnes?

Riksadvokaten sier i sitt innspill til rusreform at «Dersom det dreier seg om handlinger som ligger i periferien av hva som bør være straffbart, bør begrunnelsen for å bruke straff med jevne mellomrom utfordres slik at det kan utforskes om den fortsatt står ved lag.»

Nå er status, etter 60 år, at ingen kan vise til nytte av rusforbud. Det forbudstilhengerne resiterer er deres egen fryktbaserte tro, mens skaden som følger av politikken er åpenbar. Rusreformutvalget og Helsedepartementet kommer på denne bakgrunn til at straff for bruk av narkotika ikke kan forsvares, så hvordan kan vi stole på den politiske prosessen? Viser ikke strømprisen at tysk jernbane har bedre representanter på Stortinget enn norske borgere? Fortsetter ikke ruspolitikken sin skjeve gang fordi politisk vilje til kvalitetssikring uteblir?

Underveis i vitneforklaringen har vi sett at de offisielle begrunnelsene for straff er uten vekt. Vi har sett at flere rapporter bekrefter forsvarets påstander og skal se mer til hvordan grunnlovens prinsipper er tilsidesatt, men har departement eller storting på noe tidspunkt gjort en rettighetsanalyse?

Så i over 20 år har utredning etter utredning bekreftet det manglende grunnlaget for straff, men verken Justis eller andre har undersøkt omkostningene for forbudet? Ingen har lurt på om prisen er verdt innsatsen? Ingen har villet avklare om kuren er verre enn sykdommen?

Det er vanskelig å tenke seg at juristene på lovavdelingen ikke har snakket seg imellom. Det er vanskelig å forestille seg at rapport etter rapport kan avvises uten at juristene får mistillit til den politiske prosessen. Når stadig flere land regulerer cannabis for å beskytte folkehelse,

internasjonale domstoler finner en rett til cannabisbruk, og FN støtter regulering for å avhjelpe skadene av kontrollregimet, er det vanskelig å tro at juristene på lovavdelingen ikke har skjønnt at en oppvask må komme, og samtlige ansatte ble 25. februar 2021 ansvarliggjort konstitusjonelt. Har ingen kontaktet justisministeren med bekymring for rettsstaten?

Det er vanskelig å forestille seg at juristene på lovavdelingen støtter kriminalisering eller avkriminalisering for den eneste måten er gjennom ugyldiggjøring av grunnlovens prinsipper. Siden Straffelovkommisjonens rapport har det manglende faggrunnlaget for straff vært klart, men samtlige utredninger har fått beskjed om ikke å vurdere alternativer til forbud. *Har ikke departement og politikere, på dette viset, gjort en innsats for ikke å avklare om forbudet oppfyller et legitimt formål? Er det ikke påfallende hvordan en blindsonne opprettholdes?*

Kan fryktkultur være årsaken til at ansatte ikke mer åpent har stilt spørsmål til forbudslinjen? Seks av ti politiansatte [kjenner](#) på slik fryktkultur og pålegger seg munnkurv for å slippe ubehageligheter. Kan det samme være situasjon på lovavdelingen?

Senterpartiet snakker om forebygging. På dette grunnlaget opprettholder Justisministeren av at politiet må få tvangsmidler som Riksadvokaten mener er uforholdsmessige, men hvor mange millioner kroner har den norske stat brukt på forebygging og hva vi har vi fått igjen? Kan Senterpartiet, regjeringen, eller Justisdepartementet vise til noen kvalitetssikring?

Vi vet altså ikke om de som har gått gjennom straff har forstått det som staten vil lære bort. Vi vet ikke hvor mange ran, kidnappinger, voldtekter, og voldsepisoder som knyttes til det illegale markedet, og vi vet ikke hvor mange av overdosene som knyttes til forbudet. Vi vet derimot at politiet [kobler](#) barnevernet inn i rundt 10.000 saker hvert år på grunn av ulovlig rusbruk, og at dette er en form for tilleggsstraff. Har slik innsats blitt vurdert ut fra kost-nytte eller etiske hensyn? Er det for eksempel gjort forsøk på å finne ut hvor mange barn som har mistet foreldre? I de tilfeller hvor det har skjedd, vet vi om tilsvarende bruk av alkohol ville ført til tap av samvær? Vet vi hvor ofte barn opplever barnevernets tilbud som bedre enn foreldrene? Vet vi hvor ofte foreldre og familiemedlemmer opplever at barnevernets innsats er nødvendig og forholdsmessig? Har norske myndigheter produsert data som kvalitetssikrer slike inngrep?

Vi vet ingenting om dette fordi forbudstilhengerne i 60 år har ignorert skaden som følger med politikken. Hva så med urinprøveregimet? Krav om rustesting stilles ofte som betingelse for samvær og førerkort. Mange brukere oppfatter praksis som urimelig og krenkende. Er dette regimet vurdert mot mindre inngripende tiltak?

Det er nulltoleranse for rus i trafikken så lenge det ikke er snakk om lovlig ervervet medisin. Iveren etter å forebygge dødsfall er så stor at staten årlig straffer tusenvis som ikke er ruset, og har norske myndigheter vurdert kost-nytte eller etiske hensyn?

Vi vet altså ikke hvor mange liv som reddes av statens nulltoleranse, verken i trafikken eller ellers. Kanskje er det ingen, men vi vet at norske borgere finner praksis urimelig og at unge mennesker har tatt livet av seg nettopp på grunn av dette regimet. Indikerer ikke det at kontrollregimet går for langt? Burde ikke lovens tvilsomme grunnlag vekke vilje til avklaring?

Den 9. januar 2024 fikk Justisministeren spørsmål fra MDG om hvordan statsråden vil følge opp Høyesteretts dom 6. desember 2023 (HR-2023-2307-A) om bruk av cannabis og førerrett. Høyesterett mener det er opp til politiske eller faglige instanser å sørge for en oppdatering av dagens terskler for førerkortbeslag, og MDG ønsket at Justisministeren tok affære ettersom praksis ikke er i tråd med kunnskapsgrunnlaget rundt mulig ruspåvirkning fra cannabis.

Her i landet skal ingen straffes uten skyld, men det er dette som skjer når legalgrensene er så lave at personer som ikke er påvirket blir straffet. Til tross for dette, svarte Mehl den 18. januar med å foreta seg ingenting, så er Justisministeren fornøyd med et rettssystem som dømmer uskyldige for generell avskrekking? Er ikke en bevisbyrde som er snudd på hodet en perfekt oppskrift på justismord?

Det er ikke lenger tabu å overføre jussens prinsipper på rusfeltet, og stadig flere går ut mot et regime som sliter med Grunnloven. Advokat Anne Kristine Bohinen har [anført](#) at den lave straffbarhetsgrensen i trafikken medfører en «krenkelsesfest» overfor mennesker som velger et alternativt rusmiddel til alkohol, og det er kjent at grensene bygger på [manglende](#) vitenskapelig grunnlag. Mens det er en klar sammenheng mellom alkoholverdier i blodet og nedsettelse av kjøreferdigheter, kan man ikke si det samme for cannabis, men allikevel har 28.000 bilister blitt straffet for ruskjøring, selv om de ikke nødvendigvis har vært ruset. Er ikke dette i strid med det grunnleggende prinsipp om at staten kun straffer borgere som har utvist klanderverdig atferd?

I forbindelse med Høyesteretts behandling av grenseverdiene for THC i trafikken, våknet jurister til den tvilsomme tilstanden for lov og rett. Advokat Torkjell Øvreboe fortalte om en jussprofessor som [sammenlignet](#) situasjonen med hekseprosessene:

I en hekseprosess fra middelalderen hadde en forsvarer anført at det ikke fantes hekser. Dommeren hadde svart at det selvsagt finnes hekser, siden man hadde innført lover mot dem. Samme type argument møter man også i dag. Retten konkluderer med ruspåvirkning fordi loven sier at de skal anses som ruset. Imidlertid er dette en påstand uten vitenskapelig belegg, på samme måte som å hevde at det eksisterer hekser.

Hva tenker Justisministeren om slike paralleller? Er lærdommen relevant og kan historisk kontekst hjelpe samtiden videre?

All ære til jurister som ser forbindelsen til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse, men hvorfor stoppe innsikten ved grenseverdiene i trafikken? Hvis man erkjenner at trafikkgregimet ikke er nødvendig og forholdsmessig, hvordan unngå å se det samme problemet for forbudet?

Sett fra Grunnlovens perspektiv vitner det om kognitiv dissonans å ikke erkjenne et større bilde. Det er tross alt ikke bare i trafikken at grenseverdier er uten vitenskapelig hold og at straff videreføres i strid med rettsstatsprinsipper. Også for cannabisbruk generelt mangler empiri som forsvarer straff og narkotikaforbudet videreføres fordi Grunnlovens prinsipper er uten vekt. Sett fra jussens perspektiv er statens skjønnsmargin større for inngrep i trafikken enn i hjemmet, så avsløres ikke et problem for ruspolitikken generelt?

Som vi har vært inne på, viser innspill til Rushåndhevingsutvalget fra Oslo politidistrikt, Oslo Statsadvokatembeter, Politihøgskolen, og en rekke andre berørte aktører at gjennomgang av rettssikkerheten er nødvendig. Fordi ingen utredning er gjort består en blindsoner, men din forgjenger har [innrømmet](#) at det er «veldig krevende vurderinger, bevisvurderinger og skjønnsvurderinger» som politiet må ta stilling til i møte med rusbrukere, og at en politijurist ikke alltid er tilgjengelig. Vi ser av riksadvokatens rapport at politiets vurderinger systematisk har vært utilstrekkelige, så er Rushåndhevingsutvalget egnet til å trygge brukerne? Kan de ikke forvente at stripping og ransakelse fortsatt avhenger av om de møter en politimann fra miljøet rundt tidligere NNPF?

Hva med sannsynligheten for rusavhengighet? Riksadvokaten har kommet med direktiver, og Rushåndhevingsutvalget setter rettslige avgrensninger, men kan vi stole på at politiet vurderer terskelen for straffrihet på best mulig måte? Hvordan skal politiet skille mellom helseproblemer og kriminell adferd? Er dette en jobb som Justisdepartementet ønsker for politiet?

Hva med skillet mellom bruk og salg? Fem gram hasj kan selges like mye som 20 gram kan være til eget bruk, så hvordan skille mellom personlig bruk og kriminell adferd? Er dette en jobb som statsråden ønsker for politiet?

Dette er ikke en jobb som Oslo-politiet selv ønsker. I innspill til Rusreformutvalgets rapport, påpeker Oslo politidistrikt følgende:

Erfaringsmessig tilpasser selgere seg det som i dag er grensen for forelegg. Dersom man ikke har kunnet bevise videresalg har man i dag muligheten til å straffe «antatt» selger med forelegg for oppbevaring. Oslo politidistrikt antar at de samme utfordringer med bevisbildet vil knytte seg til om stoffet er til egen bruk eller ikke. Politiet har hverken kapasitet eller ressurser til å etterforske hva som er til egen bruk eller hva som er ment for videresalg, det vil i så fall kreve en uforholdsmessig ressursbruk sett opp imot etterforskning av andre straffesaker som politiet både skal og må prioritere.

Frykten til politiet er blitt realitet gjennom terskelverdiene. Ettersom Høyesterett vektlegger lovgivers signal mer enn prinsipielle hensyn skiller terskelverdier straff fra straffrihet, men ingen har vist hvordan dette systemet hindrer vilkårlighet. Så lenge dette er tilfelle, er faren for rettighetsbrudd stor, og verken innbyggere eller politi kan være på trygg grunn.

Vi vet etter 60 års jakt på rusbrukere at det eksisterer en ukultur i politiet, og en statsadvokat fra tidligere Norsk Narkotikapolitiforening (NNPF) har hevdet at Riksadvokatens retningslinjer ikke vil endre mye. Det er først og fremst representanter for tidligere NNPF som ønsker å straffe på tilbakeviste premisser, mens LEAP Scandinavia representerer en motpol. Sistnevnte gruppering har lenge jobbet for en helhetlig og fordomsfri ruspolitikk, og er det ikke logisk å se til dette miljøet dersom politiets navn og rykte skal bedres? Etter Rolleforståelsesutvalgets rapport, bør ikke politi- og påtalemyndighetens innsats på rusfeltet reformeres i tråd med Grunnlovens verdier?

Vi har sett problemet med terskelverdier og Riksadvokaten har akseptert prinsippet om å gå fra straff til hjelp i større narkotikasaker. Som sagt i høringssvar til rusreform:

I dag er vi der at selv meget alvorlige narkotikalovbrudd møtes med alternative straffereaksjoner hvis det vurderes som den beste individualprevensjonen. I en høyesterettsdom avsagt i august i fjor ble en 46 år gammel kvinne som hadde misbrukt narkotika i om lag 30 år, dømt til betinget fengsel på vilkår om narkotikaprogram med domstolskontroll for befatning med nær 10 kilo metaamfetamin. Den alternative ubetingede fengselsstraffen, og den subsidiære straffen ved brudd på vilkåret, var fengsel i seks år. Høyesterett anså at en slik betinget reaksjon gjorde det langt mer sannsynlig at hun ikke ville falle tilbake til rusbruk og ny kriminalitet, og det ble avgjørende for resultatet (i tillegg hadde det gått lang tid fra handlingen ble begått). Riksadvokaten anser dommen som et utslag av det etter hvert alminnelige syn at langtkommende narkomane som er motivert for endring, trenger annen oppfølging og et annet innhold i straffen enn hva soning av fengselsstraff innebærer. Dommen er således uttrykk for den tilnærming vi deler, nemlig en dreining fra straff til hjelp.

Hvordan er dette annerledes for andre som har forbrutt seg mot straffelovens § 232? Forskning tyder på at ideen om narkohaien er politisk fiksjon og at flertallet som sitter på lange dommer er brukere. Undersøkelser viser også at jo lengre straff, desto vanskeligere er veien tilbake til samfunnet, og er det ikke rimelig å anta at samfunnet tjener mer på en betinget dom enn år i fengsel? Forebyggende ser dette ut til å være den beste løsningen, så hvorfor opprettholde lovens strengeste straff? Er det allmennpreventive hensyn?

Få dommere vil vektlegge allmennpreventive hensyn i en rettighetsanalyse. Kriminolog Sverre Flaaten har påpekt at de fleste dommere personlig er meget skeptiske til ideen om at

forbudet har individ- eller allmennpreventiv effekt,³ og dersom slike hensyn brukes for å beholde straff betyr det at noen ofres for at andre ikke skal gjøre det samme. Likevel er demonisering av narkotikasalg avhengig av at tilbud og etterspørsel vris til en offer- og overgriperkontekst, og ingen kan forklare hvorfor. I stedet for å straffe av gammel vane, burde ikke forbudet opphøre? Når halvparten av Europas borgere og store deler av USA har legalisert tilsvarende handlinger, hva annet enn despotisme og slavemoral opprettholder loven?

Arbeidet til Ronald Keith Siegel, en amerikansk psykofarmakolog som var førsteamanuensis i forskning ved Instituttet for psykiatri og atferdsvitenskap ved Universitetet i California, Los Angeles, motsier at staten har en legitim statlig interesse i narkotikabekjempelse. Gjennom sin karriere var Siegel konsulent for flere statlige kommisjoner. Forskningen fokuserte på effekten av stoffer på menneskelig atferd, inkludert en rekke kliniske studier der frivillige mennesker tok medisiner som ketamin, LSD, cannabis, meskalin, psilocybin og THC, og når han vitnet i 2005 om langtidseffektene av metamfetamin. og kokainbruk i Robert Blake-drapssaken, beskrev juryens formann Siegel som "et av de mest overbevisende vitnene".

I sin bok *Intoxication* hevder Siegel at å søke endrede bevissthetstilstander er en naturlig del av vår biologi, omtrent som driften etter drikke, mat og sex. Han anser dette som en fjerde drift, og hvis vi anerkjenner søken eller transcenderende opplevelser som del av vår biologi, gir kriminalisering av rusopplevelser mening?

I *Human Rights and Drug Control* kobler Melissa Bone, en lærer i strafferett ved universitetet i Leicester, Siegels argument til menneskerettigheter. Hun skriver om narkotikabruk som en fjerde drivkraft:

Denne forestillingen samsvarer med menneskerettighetsfundamentalisme og ideen om at rettigheter er forankret i selve menneskets natur. Dette perspektivet erkjenner at menneskerettighetene har menneskeheten som sitt opphav, siden det er visse verdier, sosiale normer og behov som deles på tvers av alle kulturer, og derfor er noen behov ikke lokale, men menneskelige. Selv om menneskerettighetsfundamentalisme er gjenstand for kritikk, er hensynet til at rettigheter stammer fra vår menneskelige natur verdt å vurdere. Faktisk, hvis menneskerettighetene beskytter den menneskelige tilstanden ved design, og menneskelig narkotikabruk er et naturlig fenomen forankret i vår felles menneskelighet, så kan menneskerettighetene brukes til å bekrefte rusbruk

³ «På spørsmål om deres syn på allmenn- og individpreventiv effekt av straff i forhold til narkotikalovbrudd, er dommerne nærmest desillusjonerte. De færreste synes begrunnelsen i allmenn- og individpreventiv effekt er treffende eller anvendelig. Verken den allmennpreventive [eller] den individpreventive effekten fungerer som meningsbærende for dem i relasjon til narkotikalovbryteren.» FLAATEN, *HEROINISTER OG KONTORISTER* (2007), s.175

som et menneskelig behov på en måte som kan hjelpe mennesker til å vokse og blomstre.⁴

Hvis rusbruk er en naturlig del av menneskelivet forklarer det hvorfor narkotika har vunnet narkotikakrigen. Det forklarer også hvorfor forbudet har svekket statens autoritet, og kan ikke Justisministeren se en større visjon enn å føre krig mot den menneskelige tilstanden?

Justis sier i [brev](#) av 1. juli 2022 at «Regjeringen går imot en generell avkriminalisering av befatning med narkotika til egen bruk», og forsvaret forstår dette. Avkriminalisering er vanskelig å skille fra statlig beskyttet mafiavirksomhet, ettersom det kriminelle markedet vil øke i omfang, samtidig som kampen mot narkotika blir meningsløs. Ingen ansvarspersoner vil gi organisert kriminalitet bedre forfeste, men hvorfor ikke se til alkoholpolitikken?

(ikke vent på svar)

Det er en kjent sak at kriminalisering på enkelte områder kan føre til dramatiske endringer i den samlede kriminalitet, og at dette var resultatet av alkoholforbudet etter 1. verdenskrig. Ønsket bak lovgivningen var å få vekk alkoholskader, sosiale tragedier, og kriminalitet i alkoholens kjølvann, men forbudet skapte så mye ny (og for stor del utilsiktet) kriminalitet at man etter få år innså at de ønskede effektene av lovgivningen var beskjedne sammenlignet med de uønskede. Dette er i dag ukontroversielt, og det er faglig [enighet](#) om at det samme gjelder for narkotikaforbudet. Hvilke andre grunner enn jakten på syndebukker er det da som opprettholder straff på rusfeltet? Hvorfor utsette brukere for terskelverdier så lave at de daglig må omgå kriminelle? Hvorfor ikke tilby brukere og samfunn tryggere rammer?

I et kriminelt marked er det ingen kvalitetssikring, ingen beskyttelse mot svindel og ran. Det er fort gjort å få problemer, og om regjeringen vil «sikre en bedre livssituasjon og verdighet og redusere stigma for personer med rusproblemer», og ønsker føre en «kunnskapsbasert» ruspolitikk som «gjør det trygt å be om hjelp», er det forsvarlig å utelukke regulering? Kunne ikke et regulert marked gjort hverdagen tryggere for samfunnet og enklere for politiet? Kunne det ikke redusert kriminalitet, sykdom, vold, lidelse, stigma og død?

Forsvaret spør fordi en mer helhetlig ruspolitikk mest sannsynlig ville tjent det norske folk. Justisministeren vil for eksempel hindre at unge verves til kriminelle gjenger, men forbudet dyrker kriminalitet. Mange unge foretrekker cannabis heller enn alkohol og kriminalisering sørger for at de omgå kriminelle. Jo bedre kontakter desto bedre kvalitet og tilbud, men til en pris av kaos og usikre fremtidsutsikter. De fleste som sitter på lengre dommer er derfor brukere, ikke bakmenn, og myten om narkotikahaien er politisk fiksjon. Rusreformrapporten

⁴ Melissa L. Bone, *Human Rights and Drug Control: A New Perspective* (2021) 36

gjør dette klinkende klart, men allikevel gjør forbudet brukere til selgere – og senere til innsatte – samtidig som et marked verdt hundrevis av milliarder overlates til kriminelle. Kan ikke ungdommen beskyttes bedre gjennom et alternativ? Kan ikke et regulert marked fjerne spenningen ved de forbudte stoffene?

Forsvaret spør fordi det er i disse baner Canada, Tyskland, Thailand, Uruguay, Malta, Mexico, og andre nasjoner tenker når menneskerettigheter brukes for å forsvare regulering. Et mer helhetlig perspektiv blir bare mer nødvendig og kan spare lovgiver for den utfordring som det er å skille brukere fra selgere og problembruk fra rekreasjonsbruk. Det finnes ingen gode svar på hvordan dette skal løses, men om målet er å få ned overdoser og hjelpe de som trenger det, er ikke et regulert regime det som fjerner skam og stigma? Er det ikke det som i størst grad trygger brukere?

Regjeringen hevder å være på ungdommens side, men mange ungdom opplever forbudet som hyklersk. Brukere vil heller ha med selgere å gjøre enn politiet, og det er liten tvil om at forbudet svekker maktens autoritet. I stedet for å innby til respekt, er resultatet av forbud at illegale stoffer blir sett som et frihetssymbol: Kunne det ikke være en ide å se mer helhetlig på ruspolitikken? Kunne ikke dette reversert trenden?

Justisministeren har ikke annet enn følelser å gå på ettersom ingen utredning har vurdert et regulert marked. Likefult er det få eksperter som tror at bruk vil øke betydelig, og mer sannsynlig at kriminaliteten vil synke til det nivå den var på 1950-tallet, før krigen mot narkotika fikk fart på statistikken. Det var i det minste dette nederlandske myndigheter konkluderte etter å ha sett på saken ([Human Rising](#) s. 136). Det ligger derfor i kortene at Justisdepartementet bør være interessert i å avklare om en rett til cannabisbruk inkluderer et regulert marked. Offentlig panikk er påvist, og er det ikke naturlig at stigma, utstøting, og overdoser er forbundet og at forbudet skaper mer problemer? Kan ikke likebehandling med alkohol bidra til tryggere rusmidler og økt incentiv til å oppsøke hjelpeapparat? Kan det ikke snu en utvikling som gjør brukere til kriminelle?

Vi ser at det er gode grunner for et regulert marked. Allikevel vil ikke lovgiver revurdere et kriminelt marked, og Høyesteretts og Justisdepartementets behandling fremstår som en forbrytelse mot lov og rett. Forsvaret spør derfor, kan folk ta for gitt at forbudet er godt og at de som undergraver det er onde? Er målet om et narkotikafritt samfunn et verdig ideal når metodene skaper et stadig større helvete?

Grunnlovens § 94 sier at «Ingen må fengsles eller berøves friheten på annen måte uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som lovene foreskriver. Frihetsberøvelsen må være nødvendig og ikke utgjøre et uforholdsmessig inngrep», men utredninger viser at gevinsten av straff er usikker, at omkostningene enorme, og ingen har påvist en nytteeffekt. Hva er da igjen av signaleffekten? Hva slags signal sendes ved å straffe på tilbakeviste premisser?

Statsråden har ikke forklart hvorfor brukere av andre stoffer enn alkohol bør umyndiggjøres og det gjenstår å se om forbudet oppfyller et legitimt formål når stadig flere land regulerer cannabis for å beskytte folkehelsen. Rusreformutvalget er klar på at straff ikke har hindret utbredelse av narkotika og det er gode grunner for et regulert marked. Den viktigste er, som utvalget konkluderte, at ikke «begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt».

Om begrunnelseskravet for straff ikke anses oppfylt, er ikke dette god grunn til å regulere markedet? Er ikke dette all grunn som trengs?

Det er også andre grunner til å fjerne forbudet, slik vi gjorde med alkohol. Vi vet at forbud har store samfunnsmessige omkostninger, at det påtvinger brukere kontakt med kriminelle, og at det illegale markedet utgjør en trussel. Narkohandelen har i et halvt århundre korrumpert institusjoner som skal sikre et åpent samfunn, samtidig som en større prosent av befolkningen ofres. Dette er omkostninger som får liten oppmerksomhet, men hva innebærer verdighet: Er det et rusfritt liv, eller et liv hvor selvbestemmelse vektlegges?

I den grad Justisministeren vektlegger et rusfritt liv over selvbestemmelse, vil koblingen til fortidens undertrykkende kampanjer være mindre åpenbar. Likevel er tyranniets essens alltid den samme og det narkotikafrie idealet avslører klare historiske paralleller: I den grad nordmenn har omfavnet dette idealet, har samfunnet fått hykleri og dobbeltmoral som fremmer forfølgelse; autoritetstro fraksjoner som støtter overgrep og angiveri; en politistyrke som slår inn dører på jakt etter syndebukker; og rettsstatsprinsipper som er satt til side. Hvordan er dynamikken i Norge forskjellig fra Orwells dystopiske litteratur? I den grad det narkotikafrie idealet vinner frem, er vi ikke utsatt for samme dynamikk som Tyskland under andre verdenskrig?

I den grad dobbeltmoralen på rusfeltet aksepteres, vil koblingen til fortidens undertrykkende kampanjer fremstå absurd. Akkurat som nazistene betraktet jøder som en trussel, vil forbudstilhengerne se narkotika som et problem, men det vil være vanskelig å se et større bilde. Forsvaret tilbyr derfor Professor i Statsvitenskap Bernt Hagtvets innsikt:

Ofte glemmer vi at nazismen ikke var en appell til brutalitet og hat. For dem som kom innenfor dens stråleglans, fremsto Hitler som sinnbildet på uegennytte, patriotisme, renhetslengsel, harmonidrøm og nasjonal gjenfødelse. Derfor fikk nazismen en slik tiltrekningskraft. Den ble ikke opplevd som en konfrontasjon med anstendigheten. Nazismen maskerte sin brutalitet som idealisme. Nazismens fatale tiltrekningskraft lå i et estetisk-politisk program for å skape det nye ariske mennesket mot den hellige jøden.⁵

⁵ Bent Hagtvet (red.): Folkemordenes svarte bok (2008) 461

Er det ikke bare her å bytte ut fiendebilder og overmenneske-ideer med drømmen om et narkotikafritt samfunn, og så ser vi dynamikken bak ruspolitikken? La oss omformulere:

Ofte glemmer vi at forbudet ikke var en appell til brutalitet og hat. For dem som kom innenfor dets stråleglans, fremsto det narkotikafrie idealet som sinnbildet på uegennytte, patriotisme, renhetslengsel, harmonidrøm og nasjonal gjenfødelse. Derfor fikk forbudet en slik tiltrekningskraft. Det ble ikke opplevd som en konfrontasjon med anstendigheten. Forbudet maskerte sin brutalitet som idealisme. Forbudets fatale tiltrekningskraft lå i et estetisk-politisk program for å skape et rent samfunn fritt for den hestlige narkotikaen.

Vi ser hvorfor forbudet har slik appell. Vi forstår også hvorfor NNPFs medlemsblad i smått-og-godt spalten feirer at narkotikaselgere tas livet av andre steder i verden, for i den grad det narkotikafrie idealet lokker, går ikke forbudstilhengerne over lik for å trygge samfunnet?

Vi ser at både forbudsfolk og nazister er så preget av fiendebilder og renhetslengsel at målet i begge tilfeller godtgjør middelet. Vi har derfor lover som skal fremme et narkotikafritt samfunn og dette idealet forfølges med religiøs iver. Det spiller ingen rolle at samfunnet er lenger unna enn noensinne, ei heller at fagfolk bekrefter at mindre inngripende tiltak er bedre egnet; forbudstilhengerne vil straffe seg frem til paradiset, uansett pris, og det er essensen i en dynamikk som ugyldiggjør Grunnloven. Er ikke problemet da det narkotikafrie idealet?

Regjeringens rådgivere i ruspolitikken er jurister som tidligere riksadvokat Tor-Aksel Busch, pensjonert lagdommer Iver Huitfeldt, og andre som måler forholdsmessighet ut ifra et narkotikafritt ideal. Denne tradisjonen har løftet frem panikken som Rusreformutvalget dokumenterte, og kontrasten til riksadvokaten er stor. Som Huitfeldt [svarte](#) på spørsmål om kroppsransakelse er et proporsjonalt inngrep dersom politiet oppfatter en person som ruset:

En rustilstand gir i seg selv skjellig grunn til mistanke om besittelse og besittelse forutsetter erverv og igjen nesten alltid import. Forholdsmessighet må relateres til en målestokk. Finner politiet en salamipølseskive med narkotiske stoffer, er ikke saken dermed oppklart og avgjort. En pølseskive må jo komme fra en hel pølse, derfor blir hele pølsa målestokken. Slik er det med alle funn av narkotika, forholdsmessigheten må vurderes mot et stort, ukjent kvantum.

Vi ser her hvorfor Arbeiderpartiets jurister og riksadvokaten krasjer. Førstnevnte veier forholdsmessighet fra et narkotikafritt ideal, men kan inngrepet være forholdsmessig om gode grunner for straff uteblir? Om et inngrep ikke avhjelper, men gir bivirkninger, kan det være nødvendig?

Hva synes Justisministeren om juss som avleder forholdsmessighet fra et narkotikafritt ideal? Er denne tradisjonen egnet til å verne om rettsstaten eller kan historiens dom bli vond?

Riksadvokaten har forlatt det narkotikafrie idealet til fordel for mer rasjonelle hensyn. FNs menneskerettighetsapparat og stadig flere statsledere mener at fornuftig regulering må til, så bør regjeringen finne nye rådgivere?

Hva med Justisdepartementet? Ingen har forklart hvordan dobbeltmoralen på rusfeltet er forenelig med konstitusjonelle hensyn, men ni justisministere har beskyttet forbudet mot konstitusjonell kritikk: Fortjener ikke stat og samfunn en større oppvask, og fortjener ikke ansatte i politi- og påtalemyndighet en beklagelse? Hva vil Justis gjøre for å bygge fagfelt og integritet?

Det er ikke bare Justis som har sviktet ansvar. Rusmiddellovbrudd er den største kategorien av straffereaksjoner i retten og frihetsrettigheter krever spesielt vaksom beskyttelse. Til tross for dette har ni Høyesterettsdommere hindret rettsutvikling og grunnlovssikring og 500.000 straffesaker er omstridt etter at Høyesterett i 2010 for første gang beskyttet forbudet mot kritikk. Ingen av disse dommerne har utvist det skjønne som stillingen krever. Samtlige har vist samme forakt for rettsstatsprinsipper som politikerne de skulle kontrollere, så hva tenker Justisministeren om ukultur i staten? Kan offentlig panikk forme ruspolitikk i 50 år uten at ukultur er et problem?

Hva tenker Justisministeren om ukultur i ledelse? Kan offentlig panikk videreføres tiår etter tiår uten svikt i ledelse? Er det blitt en tradisjon i narkotikabekjempelsesmaskineriet å finne ledere som støtter narkotikaloven uavhengig av rettmessighet? Har 60 år med forbud fremmet en kultur hvor bevaring av prestisje, budsjetter, og maktmidler definerer debatten?

Senterpartiet forsøkte høsten 2022 å spille politisk mynt på behovet for mer maktmidler og mer straff ved å påstå at rusbruken hadde økt etter at Høyesterett utmålte straffefrafall for tunge rusbrukere og riksadvokaten begrenset tilgangen til maktmidler. Det er siden [avdekket](#) at Senterpartiet brukte udokumenterte påstander, eller hva andre vil kalle løgn, for å få gjennomslag for en politikk som bryter med menneskerettigheter. Ifølge FN er straffefrihet det største problemet for beskyttelse av menneskerettighetene, så hvorfor ikke holde partikolleger ansvarlige?

Om ministeren ikke vil vektlegge signaleffekten av å holde kolleger på Stortinget ansvarlige for menneskerettsbrudd, men fortsetter å bruke udokumenterte påstander for straff, er ikke det et signal om at den politiske prosessen har spilt fallitt og at en ukultur har utviklet seg hvor maktmennesker står over loven? Hva er da igjen av rettstaten?

I den grad straff ikke kan forsvares, og i den grad Justisministeren ikke har tatt ansvar for forfulgte grupperinger, kommer Ansvarlighetsloven til anvendelse. Ut fra svarene må det avgjøres om Justisministeren har handlet i tråd med stillingsinstruks og grunnlovens krav, og i Rolleforståelsesutvalgets rapport del 4.2.2, Politiledelse – styring og ansvar, beskrives sentrale demokratiske verdier som legger føringer på offentlige organisasjoners funksjon.

Først og fremst vektlegges «hensynet til borgernes personlige frihet og myndighetenes ansvar at offentlige organisasjoner, slik som politiet, har mekanismer som hindrer overtredelse av grensene for personlig frihet og ansvar». Opplever Justisministeren at slike mekanismer har fungert? Hvorfor eventuelt ikke?

Som Rolleforståelsesutvalget bemerket er det ikke mangel på retningslinjer som har gjort det mulig for en ukultur å eksistere, men et systemisk insentiv til å sette styringsjuss foran rettighetsjuss. I den grad rettighetsjuss er nedprioritert vil Justisministeren ha et problem, og det er et rettssikkerhetsprinsipp at jo lengre straff, desto strengere er kravene til loven. Strengere straff krever altså bedre begrunnelse og kontroll, og det norske rettssystemet dømmes jevnlig narkotikalovbrytere til lovens strengeste straff. Vi spør derfor: Hvilken straff fortjener produksjon og salg av ett kilo cannabis? Hvilken straff fortjener produksjon og salg av 100 kilo cannabis? Og hvilken straff fortjener produksjon og salg av ett tonn cannabis?

Svarene på slike spørsmål vil variere avhengig av om en norsk, kanadisk, thailandsk, tysk eller nederlandsk justisminister blir spurt. Mens den norske justisministeren ikke ser feil i å anvende lovens strengeste straff, er slike aktiviteter lovlige i Canada og Thailand, og snart også i Tyskland og Holland. En justisminister fra Holland, Tyskland, Thailand eller Canada ville derfor vurdere statsrådets posisjon som gammeldags og lite gjennomtenkt – og de ville ha rett. Sett i dette lyset, med tanke på at det har vært kjent i 20 år at forbudet gjør vondt verre men at ruspolitikken fortsetter fordi lovgiver beskytter et marked for organisert kriminalitet, kan ikke cannabisdyrking betraktes som borgervern? Har cannabisdyrkere gjort annet enn å utfordre statens rusmonopol ved å tilby mindre skadelige stoffer?

AROD hevder at det er lovgiver, ikke cannabisdyrkerne, som har sviktet sitt samfunnsansvar. Disse produsentene sikrer helse og økonomi, og produktet er ettertraktet. Til tross for dette møter borgere livsødeleggende konsekvenser fra strafferettssystemet for omgang med cannabisplanten selv om 95 prosent av brukerne har et fungerende liv. I det hele tatt skaper cannabis et sunnere og tryggere alternativ til alkohol, og er all aggresjonen fra staten verdt det? Hvorfor er det lovens bekymring om 5 eller 10 prosent av befolkningen bruker dette stoffet?

Alt tyder på at samfunnet kan holde rusbruk på et overkommelig nivå uten straff, så hvorfor bruke ressurser på et kontrollnett som mest mulig omfattende griper inn i kjøp og salg for å frata borgere frihet, hus, barn, og eiendom? Er dette verdier som en justisminister bør representere?

Hva med medisinsk cannabis? Flere hundre pasienter må reise til utlandet fordi norske myndigheter ikke går god for behandling. I et land hvor helsetilsynet finner det forsvarlig å skrive ut opioider til over 10 prosent av befolkningen, hvorfor er det uforsvarlig å tilby et mindre skadelig alternativ?

Medisinsk cannabis er anerkjent som et trygt legemiddel mange steder i verden. Globalt får over en million mennesker cannabis på resept, og problemet her til lands er ikke cannabis men skadelig dobbeltmoral og forbudstilhengere som ikke vil gå i seg selv. Medisinske brukere blir derfor bytte for et system som slår ned på atferd som er mindre skadelig en lovlig regulert atferd, men på stadig mer søkt grunnlag. Kan du tenke deg, med smerter i rygg, nakke, hode, eller skjelett å betale 250.000 kroner i året for å reise til Nederland hver måned for medisin som du kunne dyrket selv eller fått på apotek? Kan du forestille deg å leve i frykt for barnevern og politi på grunn av medisiner du trenger? Hvorfor behandles medisinske brukere som annenrangsborgere? Hvorfor mister de førerkort, når andre som får utskrevet tyngre medisiner ikke gjør det?

Den samme usaklige forskjellsbehandlingen finner vi i LAR-systemet. Opiatavhengige erfarer en hverdag hvor de nektes adekvat smertebehandling, pådyttes medisiner som er mer skadelige enn illegale stoffer, og umyndiggjøres i forhold til egen hverdag. Hvorfor insisterer myndighetene på bruk av stoffer som metadon og buprenorfin, når dette på flere vis gjør mer skade enn heroin, cannabis, eller andre stoffer?

Opiater har dårlig rykte på grunn av den fysiske avhengigheten. Mange tror at regulering av cannabis er relevant fordi dette stoffet er mer utbredt og mindre avhengighetsskapende, men ingen lider mer enn opiatbrukere under forbudet. Ingen soner lengre straff for mindre mengder narkotika, ingen har flere helseproblemer, og ingen utsettes for en mer destruktiv dynamikk. Fortjener ikke denne minoritetsgrupperingen en rettighetsanalyse når 300 liv i året avhenger av det?

Justisdepartementet har vist til folkerettslige forpliktelser som grunnlag for å videreføre et forbud. Allikevel, de siste ti årene har tolkningen av ruspolitiske konvensjoner gått fra å vektlegge et narkotikafritt ideal til å vektlegge intensjonen bak konvensjonene, som er beskyttelse av folkehelsen. Det står også i de ruspolitiske konvensjonene at de bare gjelder så langt som forenelig med konstitusjonelle prinsipper og en rettighetsanalyse må til for å avgjøre dette. Hvordan kan departementet da fremstille Norge som bundet til forbudslinjen?

At forbudet ble innført for at Norge skal overholde folkerettslige forpliktelser er ikke et argument for videreføring av straff. Straff videreføres på tilbakeviste premisser og moralen som opprettholder forbudet avslører et problem for lovens autoritet. Riksadvokaten gjør oppmerksom på dette i sitt høringssvar til Rusreform. Han erkjenner «at for mange har en viss rus positive sider», «at tanken om et rusfritt samfunn eller nulltoleranse mot narkotika ikke lenger er et reelt ideal som kan være styrende for hvordan vi skal møte narkotikabruk», og at «det kan oppfattes som et paradoks at alkohol anerkjennes som et akseptabelt

rusmiddel, mens andre – og gjerne stoffer som under riktig bruk ikke har den samme samfunnsskadelige effekt som alkoholmisbruk – ikke anerkjennes».

Riksadvokaten berører her blindsonen som AROD ønsker å belyse. Menneskerettighetene forbyr usaklig diskriminering på strafferettsområdet, og som Riksadvokaten påpeker «er et tilbakevendende tema i debatten om alkohol kontra andre rusmidler at alkoholmisbruk har mye mer ødeleggende samfunnsmessige effekter enn andre mildere narkotiske stoffer». Basert på dette, hva annet enn jakten på sydebukker resulterer i straff for cannabisbrukere men ikke for alkoholbrukere? Hvorfor ikke sikre kvalitetskontrollerte stoffer og markeder? Er det rimelig å utsette brukere og samfunnet for en slik belastning?

Frykten for avhengighet er stor blant forbudstilhengere. De antar at forbudet opprettholder moralen og at langt flere vil dukke under om ikke samfunnet beskyttes. Hvordan passer dette med situasjonen i Nederland hvor man etter 50 år med legalisert salg av cannabis ikke har merket større problemer?

Det er verdt å merke seg at epidemimodellen som på 1960-tallet ble styrende for forståelsen av narkomani, ikke lenger har vekt. Dagens forskningstradisjon ser misbruk som et resultat av traumatiske hendelser mer enn farmakologiske egenskaper, og sosiologer som Ted Goldberg [hevder](#) at store deler av befolkningen (rundt 90 prosent) er immunisert mot en misbrukskarriere. De siste 10 prosentene er den gruppen som med størst iver vil ruse seg uansett hvor mye tvang og vold vi bruker, så hvordan er forbud solidaritet i praksis? Vanskeliggjør ikke forbudet veien tilbake til en normal livsførsel, og vi kan gjøre mer ved å bygge en politikk på individets ansvar?

Forbudstilhengere har rett i at avhengighet har store ringvirkninger. Jobb, familie, helse, og livskvalitet står på spill, men selv om noen blir avhengige, har staten et ansvar for å forhindre denne opplevelsen? Er ikke personlig vekst, som inkluderer bygging av integritet, avhengig av frihet? Kan vi vokse som mennesker uten plass til å oppleve og utforske, og er det ikke statens oppgave å sørge for tryggest mulig rammer?

Ikke bare er personlig vekst avhengig av autonomi, men retten til selvutvikling er sentral i menneskerettighetstradisjonen. Ytrings- og tankefriheten er knyttet til denne og brukere bekrefter at cannabis og psilocybin har stor verdi for moralsk, kognitiv og åndelig utvikling. Ja, det er mulighet for avhengighet av cannabis, men brukerne kjenner sin helse og det opp til dem å ta ansvar. Det samme gjelder for alkohol. Det er alltid mulighet for at folk drikker seg i hjel, men vi vet at kriminalisering gjør vondt verre, så hvilke andre grunner enn jakten på sydebukker opprettholder behovet for å straffe? Hvorfor utsette cannabisbrukere for så

lave terskelverdier at de daglig må forholde seg til kriminelle? Hvorfor ikke tilby et tryggere rammeverk?

Forbudsfolk vil si at narkotika er farlig, og at forbud er det tryggeste rammeverket, men i 1996 opprettet nederlenderne en kommisjon bestående av åtte eksperter fra en rekke fagfelt som vurderte konsekvensene av et fullt regulert narkotikamarked. De publiserte funnene i *Drug Control Through Legalization* – en plan for regulering av narkotikaproblemet i Nederland, og deres innsikt var bemerkelsesverdig. Det ble anslått at full legalisering ville ha liten effekt på utbredelsen av brukere; at samfunnet ville spare milliarder; og at forbudet var et ineffektivt, urettferdig, unødvendig og destruktivt tiltak. Dette er hva kommisjonen bemerket om effekten som en legalisering ville ha på kriminalitet:

Full legalisering av narkotika i Nederland vil resultere i en reduksjon av det kriminelle markedet med rundt 1 milliard nederlandske gylden og av total kriminalitet med rundt 50-80 prosent. Denne enestående nedgangen vil redusere kriminalitetsraten tilbake til nivået på slutten av syttitallet.

Dette illustrerer at den stadig økende kriminaliteten ikke har vært et naturlig fenomen som skyldes oppløsning av tradisjonelle religiøse og sosiopolitiske organisasjoner, skilsmisser, tv-vold, immigrasjon, arbeidsledighet etc. Fremveksten av kriminalitet ser ut til å ha en klar og korrigerbar årsak: Forbudet mot narkotika. Antar justisministeren at forbudet har gjort en bedre jobb i Norge?

I 1971 konkluderte en nederlandsk kommisjon med at ruspolitikken burde skilles fra straffeloven for å avverge en uendelig og stadig mer eskalerende konflikt. Hulsman-kommisjonen observerte at om straffeloven anvendes på narkotikapolitikken, «vil etterforskningsapparatet utvide seg til en enorm, veltrent og svært våpenvillig enhet, som kontinuerlig må forbedres og utvides for å holde tritt med den uendelige eskaleringen». Som Loek Hulsman, lederen av den nederlandske kommisjonen, uttalte:

Hvis vi velger å gjøre strafferetten til hovedmålet for å avskrekke narkotikabruk, så er ikke dette valget bare utilstrekkelig, men også ekstremt farlig. Det skal gang på gang vise seg å være et utilstrekkelig middel, noe som vil føre til at de som går inn for å iverksette straff vil gå inn for enda strengere tiltak inntil etterforskningsvirksomheten blir hundre ganger mer intens enn den er under dagens situasjon. (...) Disse tiltakene vil forsterke polariseringen mellom ulike grupper i samfunnet, noe som kan resultere i en økning i voldshandlinger.

I ettertid ser spådommen ut til å ha gått i oppfyllelse. Har ikke også kriminologenes advarsel materialisert seg i norsk ruspolitikk? Har ikke forbudet vært et like utilstrekkelig middel her hjemme til tross for en mangfoldig eskalering av voldskapitet?

På 1970-tallet var Norge velsignet med en robust kriminologitradisjon. Likevel var det rusfrie idealet sterkere, og mens den nederlandske regjeringen lyttet til eksperter og kom opp med

Coffeeshop-systemet, har den norske regjeringen ignorert all motstand mot ruspolitikken i 50 år. Når ministeren ser tilbake, burde Justis- og beredskapsdepartementet ha tatt Nils Christie på alvor da han i 1996 [omtalte](#) de ansvarlige for ruspolitikken som «fanatikere» og fastholdt viktigheten av at de ble holdt «under så sterk humanistisk kontroll som mulig»? Kunne ikke en rettighetsanalyse på denne tiden ha spart det norske folk for mye?

Forsvaret har gjort oppmerksom på det manglende grunnlaget for straff og at grunnlovens prinsipper er uten vekt. Tilhengere av forbud vil hevde at uten straff ville alt vært verre, men i de områdene hvor cannabis har vært legalisert en stund, som i Uruguay og Colorado, er det stadig færre som vil tilbake til umyndiggjøring og tvang. Det er derfor eksempler på at ansvarlig regulering er mulig – og det lover ikke godt, verken for politiet eller innbyggerne, at et regulert marked er utelukket.

For cannabisbrukere og produsenter er dette åpenbart. De har rett til ikke å bli urettferdig diskriminert i forhold til alkoholbrukere og produsenter, men har ikke politiet rett til å være den best mulige versjonen av rettshåndhevelse? Har ikke ansatte i påtalemyndigheten rett til å jobbe med loven uten en gnagende følelse av at noe er råttent? Har ikke dommere og fengselsmyndigheter rett til å være fri fra bøddelrollen? Har ikke barn rett til å vokse opp i en verden uten dobbeltmoral og hvor unødvendig inngripende lover resulterer i tap av mor, far, søster eller bror? Har vi ikke alle rett til å leve uten propaganda, fremmedgjøring eller dragsuget fra den illegale økonomien?

Når det gjelder rettssystemets integritet, har Douglas Husak, professor i jus ved Rutgers Universitet, bemerket: «Krig har blitt erklært mot narkotika. Hvis krig skal erklæres, skulle man først håpe at to betingelser ville være oppfylt. For det første bør fienden være tydelig identifisert, for det andre bør fiendens spesielle betydning demonstreres. Dessverre er ingen av betingelsene tilfredsstilt av krigen mot narkotika».⁶

Hvis dette er tilfelle, fremmer ikke narkotikaloven rettsløshet og urettferdighet?

Vi har sett at det ikke lover godt, verken for politiet eller borgerne, at et regulert marked utelukkes fra granskning. Ifølge [Politiloven](#) skal politiet «ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt», men om et regulert marked ikke er med i vurderingen, hvordan kan vi være trygge på at politiet bruker minst mulig makt? Hvordan har mindre inngripende midler «forgjeves vært forsøkt»?

Om vi ser tilbake var problemene med cannabis, psilocybin, og andre stoffer langt mindre før forbudet. Alt tyder med andre ord på at et regulert regime er mer hensiktsmessig enn et kriminelt marked, så hvordan kan de maktmidler som anvendes være «nødvendige» og stå

⁶ DOUGLAS HUSAK, *DRUGS AND RIGHTS* (1992) 20

«i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig»? Hvordan vil Justisministeren si at ansvaret for lov og orden er ivaretatt, så lenge politisk og administrativ ledelse ikke vil vurdere mindre inngripende midler?

Studier har i lang tid vist en [sammenheng](#) mellom politiets innsats på rusfeltet og skade på nærmiljøet. Det er en kjent sak at brorparten av utpressing, kidnapping og drap relateres til konflikter i narkotikamarkedet, og politiets innsats øker sjansene for at det smeller. Vi ser dette på utviklingen i Norge, hvor strengere lov- og ordenstilnærme på 1980-tallet resulterte i mer stigma, sykdom, kriminalitet, og dødelighet. Det illegale markedet ble mer organisert og hensynsløst som svar på politiets innsats, samtidig som rekruttering til kriminelle miljøer fortsatte.

Mye tyder altså på at økningen i kriminalitet siden 1960-tallet er knyttet til ruspolitikken. Vi har også sett en nederlandsk studie som bekrefter dette, og om vi skal beskytte barn og unge mot narkotikamarkedet – slik Barnekonvensjonen fordrer – er det ikke på tide å tenke nytt?

Forsvaret støtter kampen mot organisert kriminalitet. I så måte mener vi at legalisering er langt bedre enn kriminalisering og avkriminalisering, da dette er den mest effektive måten å drive kapital og personell ut av det illegale markedet. Norsk politi har beskrevet den stadig mer organiserte narkotikasmuglingen [som](#) «en lokal og nasjonal bekymring», og hevder «at ved å ta unna dette unngår vi eksponering og rekruttering». Det er imidlertid lenge siden politiets operasjoner gjorde en forskjell. Til tross for flere store beslag i nyere tid, er markedet fortsatt mettet, og det er heller ikke gitt at verden har det bedre uten cannabis. Sist det var tørke, under Covid-19-pandemien, var den [synlige](#) effekten mer vold og ran, og politiet [beskrev](#) et skifte mot hardere rusmidler. Politiet «hindrer derfor ikke eksponering og rekruttering» gjennom beslag, men [øker](#) sjansene for overdoser og konflikt, så hvordan har politiets innsats gjort situasjonen bedre?

Høyesterett bruker «spredningsfare» som utgangspunkt for et system med terskelverdier og dette begrepet ligger til grunn for strafferammene i narkotikasaker. Allikevel, bare så lenge tilbud og etterspørsel vris til en offer- og overgriperkontekst fremstår trusselen som reell. Det snakkes ikke om hvor mye vin vi kan ha i kjelleren før det skaper samfunnsproblemer, ei heller om hvor mange øl man kan kjøpe i butikken, og sammenlignet med alkohol er problemene med cannabisbruk mindre. Av utfordringene som følger er urene stoffer, psykoser, omgang med kriminelle, kriminelle intriger, og problemer med politi og barnevern relevant. Vi kan legge til den byrde som en evig krigstilstand påfører samfunnsutviklingen, men alt dette er knyttet til forbudet. Gir det da mening å snakke om «spredningsfare» i tradisjonell kontekst? Ligger ikke den reelle spredningsfaren i forbudets ideologi? Er det ikke denne som gjør blind for et større bilde, som avhenger av dobbeltmoral og fiendebilder for å bestå, og som er kilden til så mye lidelse?

Det er viktig å huske på at Rusreformutvalget, etter en grundig gjennomgang, ikke kan se at begrunnelseskravet for strafflegging av bruk og besittelse er oppfylt. Som Riksadvokaten [påpeker](#) er forskjellsbehandlingen av lovlige og ulovlige stoffer i stedet et paradoks, for spredning av cannabis har også positive sider. Virkningen kan gjøre folk mer kreative, sosialt engasjert, og interessert i personlig vekst. Den endrede bevissthetstilstanden kan øke kvaliteten på sosialt samvær, gi innsikt, bedre livskvalitet, og lette plager. Dette gjelder ikke bare majoriteten av brukerne, men også de med daglig behov, så er det ikke på tide å revurdere begrepet spredningsfare, slik at jusen kan formes i tråd med mindre villedende termer?

AROD har gjennom varslede aksjoner i perioden 2022-24 delt ut rundt 500 gram cannabis. Politiet og Riksadvokaten har ikke grepet inn, og hva betyr det for statens autoritet at AROD uforstyrret i seks timer kan dele ut cannabis i Hovedgaten? Antyder det at forbudets tid er forbi? Er forholdet til Grunnloven så betent at Riksadvokaten ikke vil håndheve regjeringens politikk, eller kan Justisministeren tenke seg andre grunner til avviket fra reglen om straff?

Jusprofessor Hans Fredrik Marthinussen har sagt at regjeringen har blod på hendene for å ha motsatt seg rusreformen. Han har også [uttalt](#) at «spredningsfare er et eksempel på at rettsstaten ikke gjelder i narkotikasaker», og dette er riktig observert. Fordi offentlig panikk har fått råde ligger begrepet til grunn for stadige justismord, men det er ikke politiets oppgave å videreføre jakt på syndebukker. Ifølge Politiloven [skal](#) politiet i stedet «være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettsikkerhet», «og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet». Er det noe som truer «borgernes rettsikkerhet» mer enn offentlig panikk? Er ikke dette fenomenet det som i størst grad har undergravid lov og rett?

Hva innebærer offentlig panikk for Justisministeren? Er ministeren enig i at det innebærer en avstand mellom teori og praksis, og at avstanden ikke blir tatt oppgjør med på grunn av etablert ukultur? Hva bør politiet i så fall gjøre når offentlig panikk er påvist?

Justisministeren er på sosiale medier [opptatt](#) at hvordan politiet «andre steder i verden» brukes av «totalitære stater til å håndheve grusomme lover som innskrenker grunnleggende rettigheter». Hva bør politiet gjøre i slike stater som Iran, hvor presteskaper forventer at politiet skal håndheve et overgrepssystem? Bør lover håndheves som nekter kvinner valg av klesdrakt?

I den offentlige [debatten](#) har AROD vist paralleller mellom presteskaper i Iran og norske myndigheter. Hvis forskjellsbehandlingen fra alkohol ikke kan forsvares, kan det neppe være verre å nekte selvbestemmelse over klær enn å nekte selvbestemmelse på rusfeltet, men i 60 år har norsk politi gjort livet elendig for brukerne. Stadig flere politifolk føler et ubehag knyttet til dette, så hva skal de gjøre? Skal de jobbe for bedre ledelse internt, selge cannabis

for å få fokus på rettigheter (som den danske politimannen Lars Kragh Andersen gjorde i 2011), eller nekte å håndheve narkotikaloven? Er ikke alt dette legitim motstand mot et system som svikter rettssikkerheten?

Hva er Justisministerens mening om ekstremisme? Finnes slik ideologi bare i Iran og andre fjerne nasjoner eller finnes den også i norsk narkotikapolitikk?

Ifølge [FN](#) er ekstremisme «ytterliggående forestillinger eller handlinger der vold anses som et akseptabelt middel for å tvinge igjennom dramatiske samfunnsendringer og oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål». Er ikke dette en beskrivelse av forbudstilhengerne?

Er det forbudstilhengerne eller legaliseringstilhengerne som har splittet familier og kastet titalls millioner mennesker i fengsel? Er det legaliseringsaktiviser eller forbudstilhengere som bruker vold for å nå et mål som er lenger unna enn noen gang?

Om vi ser tilbake i tid finner vi at raselover, forbudet mot homofili, og andre heksejakter har som fellestrekk at tilhengerne ønsket å fri samfunnet fra påståtte onder. Fordi målet var antatt å hellige middelet rettferdiggjorde overgriperne de mest horrible handlinger, men kan ikke det samme sies om forbudstilhengerne? Hva er det som skiller Justisministeren fra andre ekstremister?

«Ekstremisme» er et negativt ladet begrep og det er forståelig at Justisministeren reagerer. Til tross for dette er definisjonen overført til norske forhold klar: [Ifølge](#) Store norske leksikon, er «et samfunn som Norge preget av svært bred oppslutning om demokrati, menneskerettigheter og maktfordeling slik dette er nedfelt i Grunnloven», og det vil være «politisk ekstremt» å frata «minoriteter eller opposisjonelle grunnleggende rettigheter, slik disse er definert i Grunnloven og internasjonale avtaler om menneskerettigheter». Er det ikke dette forbudstilhengerne har gjort?

(ikke vent på svar)

For å redde verden fra narkotika har de umyndiggjort brukere og demonisert selgere, de har gjort rusbruk så farlig som mulig, tilrettelagt for organisert kriminalitet, oppfordret til angiveri, og svartmalt meningsmotstandere. De gode grunnene for å gjøre dette har vært vanskelige å få øye på, men ingenting har fått forbudstilhengerne til å revurdere. Heller enn å ta kritikk, har undertrykkelsen av rettsstatsprinsipper fortsatt, selv om rusbrukere har krevd rettsbeskyttelse. I 15 år har rettsstatsgarantier uteblitt fordi forbudstilhengerne ikke vil gå i seg selv, så hvordan kan Justisministeren unngå å se sammenhengen med tidligere tiders vilkårlige forfølgelse? Hvordan er ministerens motstand mot selvbestemmelse annerledes enn det iranske prestestyrerets?

Det er mulig at statsråden ser splinten i andres øyne og ikke bjelken i eget, men [rusreform-rapporten](#) levner liten tvil om det manglende grunnlaget for straff. Denne viste at offentlig panikk har formet ruspolitikken. I den grad panikk har preget utviklingen, vil staten ha tatt

seg urimelig til rette på bekostning av befolkningen, og stadig flere [gjenkjenner](#) forbudet som en videreføring av sydebukkmekanismen. Professor i Kriminologi Nils Christie påpekte dette for 40 år siden. Det gjorde også rettssosiolog Thomas Mathiesen og kriminolog Ragnar Hauge, som ledet statens institutt for rusmiddelforskning. Hauge beskrev i 2008 behandlingen av Straffelovkommisjonens arbeid som «et demokratisk problem», men Justis har ikke tatt konsekvensene. Bør ikke Justisministeren feie for egen dør heller enn å kritisere regimer på den andre siden av jorden?

Den tyske psykiateren Wilhelm Reich bemerket rett før andre verdenskrig at «Det ligger i et politisk partis natur at det ikke orienterer seg i form av sannhet, men i form av illusjoner, som vanligvis tilsvarer massenes irrasjonelle struktur. Vitenskapelige sannheter forstyrrer partipolitikernes vane å vri seg ut av vanskeligheter ved hjelp av illusjoner».⁷ Ser statsråden dette sitatet som relevant for norsk ruspolitikk?

Sitatet er relevant fordi fagfolk som Nils Christie, Thomas Mathiesen, og Ragnar Hauge har koblet jakten på sydebukker til ruspolitikken. AROD mener at det er en sammenheng mellom sydebukkmekanismen, hvilket vil si tendensen til å gi enkeltgrupperinger skylda for problemer som vi har et kollektivt ansvar for å løse, og Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk. Hva tenker Justisministeren om heksejakt i ruspolitikken? Spiller psykologiske forsvarsmekanismer hos forbudstilhengere en rolle i videreføring av straff?

AROD mener det er en sammenheng mellom Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk og menneskerettsbrudd, hvilket vil si at i den grad panikk har preget utviklingen vil autonomi, likhet, forholdsmessighet og frihetspresumsjon ikke være vektlagt. Hva tenker Justisministeren om forbindelsen mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse? Fremstår forbindelsen opplagt eller er den umulig å få øye på?

Om Justisministeren ikke ser sammenhengen mellom offentlig panikk, straff på tilbakeviste premisser, og menneskerettsbrudd finnes [dokumentasjon](#) på fagfolk som [gjør](#) nettopp det, og sett fra samfunnets side kan vi ikke anta at forbudet er egnet til å beskytte. I stedet blir spørsmålet: Har forbudet redusert tilbud og etterspørsel? Har det fremmet samhold, sunne verdier og god forskning eller det motsatte? Kan forbudet ha fremdyrket en kollektiv psykose, mye lik hekseprosessene?

Justisdepartementet har i 15 år hatt informasjon som tilsier det siste. Sammenhengen mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse er dokumentert i [Human Rising](#), en rapport som ble overgitt norske myndigheter i 2010, og maktbruken på rusfeltet burde vært stanset for ti år siden.

⁷ WILHELM REICH, *THE MASS PSYCHOLOGY OF FASCISM* (1970) 210

Til tross for dette, har regjeringen sin egen ide om hva det vil si å ta ansvar for forfulgte grupperinger og ønsker ikke avkriminalisering. Vi har imidlertid ikke så langt fått noen gode svar på hvorfor det er rimelig å forskjellsbehandle: Mener Justisministeren fortsatt at unge som eksperimenterer med cannabis trenger politiets «hjelp», mens andre som eksperimenterer med alkohol kan overlates til egen dømmekraft? Er det noe vi ikke har dekket som åpner for forskjellsbehandling?

Av åpenbare grunner har forbudstilhengere mye investert i politikken. Så lenge et kriminelt marked består vil det finnes prestisje, budsjetter, og fullmakter i krigen mot narkotika, men forsvaret minner om side 26 i rusrapporten hvor utvalget av prinsipielle grunner ikke foreslår hjemler til behandling ved tvang, eller til å yte helsehjelp uten personens samtykke. FNs arbeidsgruppe mot vilkårlig fengsling er også [klar](#) på at brukere ikke skal påtvinges hjelp, så krenker ikke regjeringens foreslåtte rusreform rettigheter i full skala?

Ministeren har ikke forklart hvorfor et skille mellom lovlige og ulovlige stoffer må videreføres eller forskjellen mellom forbudstilhengerne og prestestyret i Iran. Fra et konstitusjonsetisk ståsted trækker Justisdepartementet, Stortinget, og regjeringen på de samme prinsipper som totalitære regimer andre steder i verden, så bør ikke Ansvarlighetsloven vektlegges? Ville ikke det sørge for god signaleffekt om målet er å sikre rettsstaten?

Domstolskommisjonen er i NOU 2020:11 klar på at «Av hensyn til rettsstaten er det viktig å hegne om domstolene som samfunnets sentrale konfliktløser og å sikre befolkningens tilgang til domstolene». Justis- og beredskapsdepartementet har ansvar for rettsvesen og påtalemyndighet, og enhver statsadvokat skal fremme en rettspleie i samsvar med verdier og prinsipper som en rettsstat bygger på, herunder rettssikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi. Prøvelsesretten ble kodifisert i Grunnlovens 89 for å sikre at rettigheter ikke krenkes, og vil en statsadvokat handle i tråd med lovgivers vilje ved innføringen av Grunnlovens § 89 om prøvelsesretten motarbeides overfor domstolene?

Domstolene satte i 2022 av tre dager for å avklare om forbudet oppfyller et legitimt formål. Politiadvokat Vilde Humlegård og Statsadvokat Henriksbø protesterte på dette og hevdet at «det ligger utenfor rettens oppgaver å vurdere om norsk narkotikapolitikk er riktig eller fornuftig på et overordnet nivå». Politiloven gjør klart at institusjonens «ansvar og mål» er [å] være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig (politiloven § 1, annet ledd), så er dette forenelig med en prøvelsesrett som er grunnlovsfestet og et kjernepunkt i rettsstaten? Har Henriksbø og Humlegård sviktet lovgivers intensjon, de forfulgte på rusfeltet, og samfunnet for øvrig?

Det skal nevnes at Henriksbø er politiker i KrF, hvilket forverrer undermineringen av Grunnloven. Henriksbø benyttet sin rolle som statsadvokat til å beskytte partiets ruspolitikk fra konstitusjonell kritikk, og i rolleforståelsens tid hva tenker Justisministeren om at

statsadvokaten gikk imot egne etiske retningslinjer og 200 års rettsutvikling? Er det mulig at vilkårlig forfølgelse videreføres og at rettsvesenet raseres på Justisministerens vakt?

Statsråden har ansvar for politi og påtale, og Politidirektoratets etiske retningslinjer fremhever at rollen som «samfunnets sivile maktapparat» gjør det «spesielt viktig for medarbeidere i politiet å ha et bevisst forhold til etikk, og hva som er god moral og hvordan man bør handle». Påtalemyndighetens etiske retningslinjer er klare på at enhver ansatt skal fremme en rettspleie i samsvar med verdier og prinsipper som en rettsstat bygger på, «herunder rettsikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi», men verken Politimesteren, Politidirektoratet eller Riksadvokaten har irttesatt Henriksbø. Hva vil Justis foreta seg for å sikre at troløse politi- og påtalejurister ikke ustraffet ugyliggjør rettsstatsgarantier?

I etiske retningslinjer for statstjenesten fremheves den sentrale ledelsens ansvar for å sikre en god gjennomføring av politiets oppgaver. Allikevel konkluderer Rolleforståelsesutvalget med at politiet ikke har tatt tilstrekkelig ansvar for en praksis som har gitt grobunn for rolleblanding. Utvalget reiser spørsmål om hva som har muliggjort denne utviklingen: Hvorfor har ikke ledelsen utøvd tilstrekkelig kontroll som kunne sikret etterlevelsen av grunnleggende politinormer? Må lov og rett bygges på nytt etter 60 års panikk?

Rolleforståelsesutvalget ser kritikken mot politiet og NNPF «i lys av den ruspolitiske brytningstid vi lever i», og hevder at «De problemer som nå påpekes kan dels forstås på bakgrunn av at det nå eksisterer måter å tenke om narkotika og narkotikapolitikk på, som i mindre grad enn før er sammenfallende med NNPF sitt ruspolitiske syn». Hvordan er Justisministerens ruspolitiske perspektiv forskjellig fra NNPF? Ønsker ikke begge mer verktøy til politiet og strengere straff i kampen mot narkotika? Er det noe ved NNPF sitt budskap som Justisministeren finner problematisk?

Rolleforståelsesutvalget hevder at det ikke er manglende regelverk, men manglende tilsyn og ledelse som er skylden i tillitskrisen hos politiet. Er en justisminister som står for det samme som NNPF egnet til å ta et oppgjør med den ukultur som Rolleforståelsesutvalget belyser? Hva har Justisministeren gjort for å følge opp rapporten? Har ikke ministeren advart mot å ta dens konklusjoner på alvor? Heller enn å gjøre noe med årsaken til synkende tillit, har ikke Justisministeren vært opptatt av «å snakke» tillit opp?

Det narkotikafrie idealet ligger til grunn for både Justisministerens og den tidligere NNPF-fraksjonens ruspolitiske holdninger. Riksadvokaten, FN, Europarådet, og stadig flere land har forlatt dette idealet fordi forbudet ikke fungerer. De har skjønt at jo mer energi staten bruker på å bekjempe narkotika, desto mer skade påføres, og kan en straffelovgivning som bygger på feil vitenskapelig grunnlag være nødvendig og forholdsmessig? Er det ikke et minstekrav for et rettssystem at man bygger på et regelverk som har vitenskapelig grunnlag?

Straffelovkommisjonen påpekte for 20 år siden det manglende grunnlaget for å bruke lovens strengeste straff mot narkotikaforbrytere. Ikke bare det, men i rusrapportens kapittel 3.2 og 3.3 brukes ord som «offentlig panikk», «uproporsjonalt bilde», «misvisende forestillinger», «feilinvestering i straff», og «virkelighetsresistent misgjerning» for å oppsummere ruspolitikken utvikling. Vi har å gjøre med en politikk preget av «moralsk indignasjon og hevmotiver», «stereotype fremstillinger», og hvor «vitenskapelige konstruksjoner av narkotikaproblemet har spilt en underordnet rolle». «Panikk» brukes flere ganger, og kunne dette fenomenet vært førende i 60 år om likhet, forholdsmessighet, selvbestemmelse og frihetspresumsjon var tilstrekkelig vektlagt?

Rusreformrapporten er det mest grundige arbeidet gjort på området av norske myndigheter. Har det i de fem årene som er gått siden den ble utgitt vært vanskelig å stå for straff når premissene er så nøye imøtegått? Har ministeren til tider funnet det problematisk å sette Senterpartiets partiprogram foran Rusreformutvalgets konklusjoner?

Det er viktig å understreke at menneskerettighetene ikke begynner å virke den dagen staten anerkjenner dem. Menneskerettighetene har effekt fra den dagen forfulgte grupper krever et effektivt middel, som er femten år siden, og Ansvarlighetsloven gjør klart at det skal påtales ved riksrett når Statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer har brutt konstitusjonelle plikter. Ansvarlighetslovens § 10 straffer med bøter eller med fengsel inntil 2 år det medlem av Statsrådet som viser uforstand eller forsømmelighet i sin virksomhet, og i etiske retningslinjer om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk står følgende om Justisdepartementets ansvar:

Embetsverket skal legge til rette for effektiv ressursbruk, og utøve sitt arbeid så effektivt som mulig. Innenfor rammene av statsrådets overordnede ansvar og ledelse, skal embetsverket sørge for god styring og ledelse. Effektivitet handler både om kostnadseffektivitet (å gjøre tingene riktig), formålseffektivitet (å gjøre de riktige tingene) og prioriteringseffektivitet (å prioritere mellom ulike mål, formål eller politikkområder (som kan være i konflikt med hverandre) slik at man samlet sett oppnår høyest mulig grad av måloppnåelse.

Det er vanskelig å forestille seg en politikk som har større moralske, menneskelige, og økonomiske omkostninger, samt mindre måloppnåelse enn ruspolitikken. Etter 60 år med straff viser den samlede innsikten at jo mer politiet griper inn på rusfeltet, desto mer vold, desperasjon, overdoser, og utrygghet oppstår, så hvordan har Justisdepartementet ivaretatt hensynet til faglighet og kontinuitet over tid?

I Prop 92 L (2020-21) gjør Helsedepartementets gjennomgang av rusreformen klart at ingen forskning støtter straff, og om Justisministeren har utført sine oppgaver i tråd med Ansvarlighetsloven, hvorfor videreføres panikk og en politikk som legger beslag på en stor del av statskassens midler? Hvorfor er ingen kost-nytte eller rettighetsanalyse gjort?

I den grad gode svar uteblir, kommer Ansvarlighetsloven til anvendelse. Både Europarådet og FN oppgir at bruken av straff på rusfeltet har store negative virkninger og etterlyser bedre menneskerettsvern, men Justisdepartementet har ikke utredet konsekvenser. Forpliktelsen til faglighet innebærer at embetsverket skal legge faglige kriterier til grunn, men flere ganger har ekspertenes råd blitt oversett av politiske hensyn. Hvordan er da fagansvar ivaretatt?

Det står i etiske retningslinjer om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk, følgende:

I noen saker kan jussen være uklar eller flertydig, og gi rom for tolkning. I slike saker er det viktig at embetsverket, også overfor statsråden dersom vedkommende skal ta avgjørelsen, redegjør for denne usikkerheten og det rettslige handlingsrommet som foreligger. Videre at man tilkjenner hvilke tolkninger man har gjort av regelverket, herunder hvilke momenter og fakta man har lagt vekt på som grunnlag for konklusjonen. Forpliktelsen innebærer bl.a. at embetsverket: må sikre at lovforslag som regjeringen fremmer overfor Stortinget, ikke strider mot Grunnloven.

Hvordan er dette ansvaret ivaretatt, når stadig flere internasjonale domstoler bekrefter en rett til selvbestemmelse for cannabisbruk og stadig flere land begrunner et regulert marked i beskyttelse av folkehelsen? Hvordan kan Justis- og beredskapsdepartementet være sikker på at menneskerettslige forpliktelser kan defineres på forbudets premisser? Har statsråden lagt fram alle relevante fakta og vært åpen om usikre opplysninger, usikre beregninger og om uklar juss?

Faktum er at Justisdepartementet siden 2009 har trenert avklaring av menneskerettigheter. AROD har presentert et sammenhengende argument for rettighetsbeskyttelse, men i 15 år har 9 justisministere nektet å belyse en blindsoner. Justisdepartementet har på dette viset medvirket til at politiske argumenter får et falskt faglig skjær, samt at politiske standpunkter framstilles som de beste eller de eneste faglig akseptable løsningene, selv om andre løsninger er faglig akseptable. Rettssikkerhetsgarantier tilsier at departementet skal fremme den minst mulig inngripende løsning, og at det må være et troverdig forhold mellom mål og middel, men i 20 år har norske utredninger bekreftet det manglende grunnlaget for straff i ruspolitikken, og i over 100 år har internasjonale rapporter gjort det samme, så på hvilket grunnlag har Justis ivaretatt ansvar?

Også relevant for justisministerens vitnemål er Ansvarlighetslovens § 11, som anfører at «Den der som medlem av Statsrådet på annen måte enn nevnt i denne lovs øvrige bestemmelser ved handling eller undlatelse bevirker noget som er stridende mot Grunnloven eller rikets lover, straffes med bøter eller med fengsel inntil 10 år».

Justisministeren har ikke bare motsatt seg Rusreformutvalgets rapport og sett bort fra Grunnlovens vekt; statsråden er øverste beskytter for en ukultur som viderefører vilkårlig forfølgelse 15 år etter at de forfulgte søkte rettsstatens beskyttelse, og situasjonen kan bare gå ustraffet så lenge systemet som helhet svikter sitt ansvar for minoritetsbeskyttelse. Er det

derfor Justisministeren advarte mot å bruke for mye tid på Rolleforståelsesutvalgets rapport? Er frykten at rettighetsjuss skal bli tatt på alvor?

For forsvaret fremstår det opplagt at Rolleforståelsesutvalgets fokus på en konflikt mellom styringsjuss og rettighetsjuss, hvor menneskerettigheter er blitt skadelidende, avslører et problem som en sannhets- og forsoningskommisjon må bøte på. Er ikke nedprioritering av rettighetsjuss årsaken til ruspolitikken skjeve gang? Forklarer ikke det at avvisningen av Straffelovkommisjonens anbefalinger og Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk ble oversett? Bekrefter ikke styringsjussens prioritet manglende rettighetssikring, og knytter ikke rettighetsjussen Riksadvokatens funn av systemiske menneskerettsbrudd i mindre narkotikasaker til et større bilde?

Om vi ser tilbake har Straffelovkommisjonen, Rusreformutvalget, Rolleforståelsesutvalget, og Riksadvokatens undersøkelse om maktmidler i mindre narkotikasaker belyst utfordringer på rusfeltet. Til tross for dette, har lovgiver, Justisdepartement, politi, påtalemyndighet og domstoler opprettholdt en blindsoner. 500.000 straffesaker er reist på konstitusjonelt tvilsomt grunnlag etter at Høyesterett i 2010 aviste prøvelsesretten uten forsvarlig begrunnelse, og et åpent sår i rettshistorien må helbredes.

Det gjenstår å se om en upartisk og kompetent domstol vil fastslå at forbudet er nødvendig i et moderne samfunn, men hva er statsrådets tanker? Signaliserer forbudet nødvendig beskyttelse eller gjør statens innsats for folkehelsen mer skade enn nytte? Står lovgiver fritt til å nekte autonomi, eller er det bedre at innbyggerne tar ansvar for eget bruk? Hva blir historiens dom over straff i narkotikapolitikken?

Hva er justisministerens tanker om behovet for en sannhets- og forsoningskommisjon? Kan en slik kommisjon bringe lys over den innvirkning som straffelovens §§ 231 og 232 har hatt på enkeltpersoner, familier og lokalsamfunn? Kan den forme ruspolitikken mer i tråd med vesentlige verdier, og vil statsråden gå inn for en slik kommisjon?

Justisministeren har ennå ikke bedt om unnskyldning til ofrene for politibrutalitet i mindre narkotikasaker. Vil statsråden gjøre det i dag?